

STUDIU

**PRIVIND CADRUL LEGAL ȘI PRACTICILE DE AUDIERE ÎN CONDIȚII SPECIALE A
COPILOR VICTIME SAU MARTORI AI INFRACTIUNILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Chișinău 2020

Elaborat de Sergiu Rotaru

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	3
MULȚUMIRI.....	4
SUMAR EXECUTIV	5
INTRODUCERE	8
METODOLOGIA CERCETĂRII.....	10
CAPITOLUL I. Cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția în interesele copiilor victime și martori ai infracțiunilor	11
1.1. Cadrul juridic internațional	11
1.2. Cadrul juridic european	13
1.3. Cadrul juridic național în domeniul justiției prietenoase copiilor. Audierea în condiții speciale a copilului victimă și martor al infracțiunilor	16
CAPITOLUL II. Cadrul instituțional și responsabilitățile instituțiilor implicate în procesul de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor în Republica Moldova	19
CAPITOLUL III. Practica audierii copiilor victime și martori ai infracțiunilor în Republica Moldova	21
3.1. Aplicarea în practică a procedurii de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în procesul penal prin prisma art. 110 ¹ CPP	21
3.1.1. Vârsta minorului victimă și/sau martor în audierea în condiții speciale	21
3.1.2. Categoriile cauzelor penale prevăzute în art. 110 ¹ alin. (1), CPP	24
3.1.3. Frecvența audierii copilului victimă sau martor al infracțiunilor	25
3.1.4. Specializarea și instruirea profesioniștilor care interacționează cu copii în procesul de audiere a copilului victimă sau martor al infracțiunii	29
3.1.5. Asistența juridică garantată de stat	31
3.2. Spațiile de audiere în condiții speciale a copiilor victime și martori ai infracțiunilor	32
3.2.1. Amplasarea camerelor de audiere	32
3.3. Intervievatorul - persoana cheie în procesul de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor.....	35
3.3.1. Statutul juridic al interviuatorului	35
3.3.2. Procedura desemnării interviuatorilor	36
3.3.3. Instruirea și certificarea	37
3.3.4. Remunerarea și monitorizarea calității muncii interviuatorului	40
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	42
BIBLIOGRAFIE.....	46
ANEXE	49

LISTA ABREVIERILOR

CDC – Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului
CEDO – Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale
CNAJGS – Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată de Stat
CNPAC – Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii
Comitetul CDC – Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului
CP- Cod penal
CPP – Cod de procedură penală
CRAP – Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică
CSM – Consiliul Superior al Magistraturii
CtEDO – Curtea Europeană pentru Drepturile Omului
DASPF – Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei
DMPDC – Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului
HG – Hotărârea Guvernului
IGP – Inspectoratul General al Poliției
IMAS- Institutul de Marketing și Sondaje
INJ- Institutul Național al Justiției
MJ – Ministerul Justiției
ONU – Organizația Națiunilor Unite
PG – Procuratura Generală
PIGD- Program Integrat de Gestionare a Dosarelor
RM – Republica Moldova
SAP – Serviciul de Asistență Psihopedagogică
UE – Uniunea Europeană
UNEG – Ghidurile etice ale Grupului Națiunilor de Evaluare
UNICEF – Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

MULȚUMIRI

Acest Studiu a fost elaborat cu suportul **UNICEF Moldova**, la solicitarea Ministerului Justiției. Autorul aduce mulțumiri Ministerului Justiției, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, Judecătoriei Chișinău, Procuraturii Generale, Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, Inspectoratului General de Poliție pentru suportul și facilitarea întâlnirilor cu profesioniștii din aceste instituții.

În special, autorul aduce mulțumiri **UNICEF Moldova** pentru asistența oferită.

SUMAR EXECUTIV

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului stabilește că statele părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv violența sexuală.

În observațiile sale finale din 2017, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a solicitat Republicii Moldova să-și alinieze sistemul de justiție pentru minori în conformitate cu Convenția privind drepturile copilului și în special, să consolideze punerea în aplicare a Codul de Procedură Penală, în drept și în practică, asigurând că audierile care implică copiii inculpați protejează confidențialitatea copiilor, să fie închise și ținute separat de alte audieri și să dezvolte standarde de interviuare prietenoase pentru copii în toate regiunile statului membru (para. 43(c)).

Recomandările au fost reflectate în mod corespunzător în Planul național de Acțiuni pentru drepturile omului pentru perioada 2018-2022 (PNADO) (Obiectivul II, Ținta B):

1. Analizarea și îmbunătățirea cadrului legal privind audierea în condiții speciale ale copiilor victime și martori ai infracțiunilor, inclusiv consolidarea capacității interviuatorilor;
2. Elaborarea și aprobarea standardelor pentru sălile de audiere pentru interviuare în condiții speciale ale copiilor victime și martori ai infracțiunilor.

Deși politicile de protecție a copilului se înscriu în contextul priorităților guvernamentale, necesitatea elaborării acestui studiu a fost imperioasă pentru a identifica principalele lacune, precum și oferirea recomandărilor pentru îmbunătățirea procesului de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în procesul penal prin prisma standardelor internaționale în domeniul drepturilor copilului.

Obiectivul studiului este analiza cadrului normativ și aspectelor practice privind procedura de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, prestația profesională a practicienilor, conținând date statistice, exemple practice, opinii ale actorilor cheie care interacționează cu copiii audiați în condiții speciale.

Metodologie utilizată în elaborarea studiului a fost o metodologie mixtă care a inclus o analiză de birou și o analiză calitativă.

Analiza de birou a inclus examinarea prevederilor legale existente (naționale și internațional), cadrului instituțional pentru protecția drepturilor copiilor aflați în contact cu legea, jurisprudență relevantă la nivel național, statistici administrative, studii naționale, evaluări și rapoarte.

Analiza calitativă a inclus efectuarea a 37 de interviuri semi-structurate cu profesioniști/experti relevanți din 6 unități administrativ-teritoriale din țară (zona Nord, Centru, Sud, mun. Chișinău). Metodele de interviuare utilizate, au permis identificarea opiniei specialiștilor care privind procesul de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor(art. 110¹ din CPP).

Deși, Republica Moldova dispune de un cadru normativ adaptat la cerințele internaționale pentru segmentul justiției prietenoase copiilor, studiul a evidențiat neconcordanțe care împiedică sistemul să funcționeze la capacitate maximă și în cel mai bun interes al copilului, precum: statutul juridic nedefinit al interviuatorilor, lipsa instruirilor sistematice necesare, punerea în aplicare inconsistentă a dispozițiilor legale privind audierea prietenoasă a copiilor, lipsa mecanismelor de finanțare a interviuatorilor, spațiile de audiere destinate copiilor, neclarități privind aplicarea în practică a prevederilor legale prin prisma art. 110¹ CPP.

Structura studiului:

Capitolul I - Cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția în interesele copiilor victime și martori ai infracțiunilor

În Capitolul I este efectuată o analiză a cadrului legal internațional și național cu privire la audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunii și a standardelor internaționale privind sistemul prietenos de justiție în interesul copilului.

Capitolul II - Cadrul instituțional și responsabilitățile instituțiilor implicate în procesul de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor în Republica Moldova

În Capitolul II sunt identificate instituțiile responsabile precum și competențele cu privire la audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

Capitolul III - *Practica audierii copiilor victime și martori ai infracțiunilor în Republica Moldova*

În Capitolul III este abordată aplicarea în practică a procedurii de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în procesul penal prin prisma art. 110¹ CPP.

Concluzii și recomandări

Ca o parte a studiului, concluziile și recomandările generalizate sunt orientate spre întreprinderea unui șir de măsuri cu privire la soluționarea aspectelor evidențiate pe parcursul studiului.

Cadrul juridic intern prevede în art. 110¹ alin. (1) CPP condițiile speciale de audiere a copiilor până la vârsta de 14 ani, în practică în marea majoritate a cazurilor, audierea copiilor cu vârsta între 14-18 ani se efectuează în conformitate cu procedura generală de audiere prevăzută de articolele 58, 60, 105 și 109 ale CPP, dacă circumstanțele nu indică altfel.

Lipsa unei prevederi obligatorii în legislația procesual-penală privind limita de sus a vârstei copiilor audiați în condiții speciale, cât și lipsa unui mecanism de monitorizare a modului în care profesioniștii aplică prevederile CPP privind vârsta copiilor care sunt audiați în condiții speciale, precum și abordarea neuniformă în practică în privința copiilor victime și/sau martori ai infracțiunilor, conduc la implementarea prevederilor CPP destul de neuniform.

Ca urmare a necesității alinierii legislației naționale privind drepturile copiilor victime și martori ai infracțiunilor la standardele internaționale și în scopul evitării riscurilor de abuz și revictimizare asupra copiilor care au deja împlinită vârsta de 14 ani, fiind audiați în condiții generale, se impune necesitatea **extinderii de către legiuitor a vârstei copilului de la 14 la 18 ani pentru audierea în condiții speciale** a copilului victimă sau martor al infracțiunilor ar asigura protecția drepturilor și respectării interesului superior al copilului în cadrul procesului penal.

În conformitate cu prevederile actelor juridice internaționale ratificate de către Republica Moldova și în scopul evitării aplicării diferite în practică a normei din art. 110¹ alin. (1) CPP, care prevede expres trei categorii de infracțiuni pentru care profesioniștii aplică audierea copiilor victime sau martori în condiții speciale, concluzionăm că prevederea legală privind categoriile de infracțiuni este restrictivă, deoarece orice acțiune cu caracter penal adresată împotriva copilului, urmează a fi îndeplinită cu aceeași procedură, iar atunci când legea impune niște limite, acestea trebuie excluse. **Pentru o aplicare efectivă în practică a normei menționate, de către legiuitor urmează a fi extins cercul de infracțiuni prevăzut în art. 110¹ alin. (1) CPP.**

Prevederile art. 110¹ CPP, stabilesc că, întru **evitarea revictimizării** copiilor victime sau martori ai infracțiunilor audierea în condiții speciale a acestora trebuie să fie efectuată în **termene restrânse**, audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil, precum și evitarea confruntării copilului cu bănuitul sau inculpatul.

Sintagma „**termene restrânse**” este abordată diferit în cadrul acțiunilor de urmărire penală și examinare în instanța de judecată, ori cadrul juridic al CoE stabilește faptul că în toate procedurile care vizează copii ar trebui să se aplice principiul urgenței cu scopul de a furniza un răspuns rapid și de a proteja interesul superior al copilului, respectându-se în același timp statul de drept, precum și Jurisprudența CtEDO a statuat că în unele cazuri examinate cu copii, procedura a fost marcată de perioade mai lungi de inactivitate totală a autorităților, ori Curtea consideră că acestea nu concordă cu cerința procedurală de promptitudine.

Deși art. 20 din CPP prevede ca criteriu de examinare - *minorii victime de până la 18 ani, în termen rezonabil atât în faza de urmărire penală cât și judecare a cauzei penale*, oricum considerăm necesar ca legiuitorul să reglementeze un termen determinat și cert de audiere a copilului victimă, în condițiile speciale prevăzute în art. 110¹, alin. (1) CPP, pentru a nu tergiversa procesul de audiere a minorilor în condiții speciale.

Profesioniștii care participă în cadrul audierii în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor nu întotdeauna sunt calificați pentru sarcina dată, sau nu dau dovadă de o pregătire corespunzătoare privind necesitățile copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, prestația lor fiind ca și în cazul adulților victime în cadrul procesului penal, deoarece pentru aceștia nu sunt organizate periodic instruirii și evaluări, astfel, se impune instruirea multidisciplinară a profesioniștilor, reieșind din obligațiunile funcționale.

În ceea ce privește statutul intervievatorului, nu există o opinie unanimă și nici prevederi legale care să clarifice acest aspect. Majoritatea interviurilor au loc cu invitarea practicienilor din

SAP-urile raionale sau a celor care au fost instruiți de partenerii de dezvoltare, fără însă a avea anumite standarde obligatorii. De asemenea, fără reglementarea clară a modalității de remunerare a acestor specialiști, întreg sistemul de intervievare riscă să fie denaturat.

De exemplu, au fost relatate cazuri când pe lângă participarea în procesul de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, ei au și alte competențe în calitate de psihologi, de exemplu evaluarea psihologică complexă a copiilor, etc. Acest lucru este un impediment major în implementarea art.110¹ din CPP.

Deși, reglementările juridice prevăd necesitatea cursurilor de instruire specială pentru intervievatori și formare profesională, acestea sunt desfășurate destul de sporadic și frecventate de către profesioniști în funcție de organizarea lor de către organizațiile neguvernamentale specializate pe protecția drepturilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

Rezultă că practicile de audiere a copiilor în condiții speciale depind în mare măsură, de competențele profesionale individuale ale intervievatorilor, în funcție de instruirea și formarea profesională la care a participat fiecare intervievator și variază în funcție de la o unitate administrativ-teritorială la alta.

Ministerul Justiției, în calitate de autoritate publică responsabilă de elaborarea politicilor în domeniul justiției, urmează conform standardelor internaționale să elaboreze Regulamentul-cadru privind statutul juridic al intervievatorilor în cadrul procesului de audiere a copiilor victime sau martori, cu indicarea mecanismului de instruire, acreditare, evaluare, desemnare și remunerare.

Cu referire la camerele de audiere, acestea sunt amplasate în mare parte în instituțiile publice din țară, însă doar un număr limitat sunt amenajate conform standardelor unei justiții pentru copii, pentru ca audierea copilului să aibă loc într-o atmosferă prietenoasă pentru evitarea la maxim a revictimizării copiilor.

Astfel, camerele speciale în care sunt audiați copii urmează să fie amplasate în Centre regionale de asistență integrată a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor. În cazul în care nu sunt prezente aceste Centre specializate pentru copii în raioane, atunci ca alternativă, aceste camere speciale de audiere urmează să fie localizate în cadrul SAP-urilor raionale, pentru ca copii să nu fie re-traumatizați repetat, inclusiv prin contact vizual cu oamenii legii. Amplasarea camerelor nu trebuie să fie în fiecare localitate, deoarece este suficientă amplasarea în cadrul SAP-ului raional sau în cadrul unui centru specializat.

Copiii, dacă sunt eligibili pot beneficia de asistență juridică gratuită acordată de către stat, prin intermediul reprezentanților legali, există însă cazuri când interesul superior al copilului nu coincide cu interesele reprezentanților legali. Așadar, copii se confruntă cu limitări privind apărarea drepturilor sale, deoarece la moment copiii nu sunt eligibili să beneficieze direct de asistență juridică garantată de către stat. În acest sens, autoritățile de stat prin ajustarea Legii privind asistența juridică garantată de stat urmează să elimine toate obstacolele din calea accesului copiilor la justiție, inclusiv prin dezvoltarea sistemului prin care refuzul nejustificat a unui din părinți să nu împiedice copilul să apeleze direct la justiție.

INTRODUCERE

Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului stabilește că din motivul vulnerabilității copiilor, ei necesită îngrijire și protecție specială și pune un accent deosebit pe responsabilitatea principală de îngrijire și protecție care revine familiei, necesitatea protecției juridice și de altă natură a copilului înainte și după naștere, importanța respectului pentru valorile culturale ale comunității copilului și rolul vital al cooperării internaționale în realizarea drepturilor copiilor.

Convenția asigură dreptul copilului de a fi protejat de către autorități împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual (art. 19).

Deși drepturile copilului victimă sau martor al infracțiunilor în sistemul justiției penale constituie o preocupare continuă pentru autoritățile naționale și societatea civilă, statistica oficială denotă o tendință de creștere a numărului de audieri a copiilor în calitate de martori sau victime ai infracțiunilor, în condițiile art. 110¹ CPP.

Bunăoară, statistica oficială a Procuraturii Republicii Moldova vine să confirme că în anul 2018 au fost audiați în condițiile art. 110¹ Cod de procedură penală (CPP) 204 copii (comparativ cu anul 2017 - 195 copii), din care 170 copii (2017 - 153) au fost victime ale violenței în familie, trafic de copii sau abuz sexual și 39 copii (2017 - 42) au fost audiați în calitate de martori ai infracțiunilor. În perioada anului 2018 a crescut numărul cazurilor în care copiii au fost victime ale infracțiunilor cu caracter sexual și infracțiunilor contra vieții și sănătății: 373 fapte de abuz sexual (2017 - 332), dintre care în 58 cazuri (2017 - 54) copiii au fost abuzați în familie, 86 cauze penale privind infracțiunile contra vieții și sănătății, în care au figurat 91 copii victime¹.

Inspectoratul General de Poliție (IGP), prin datele statistice oficiale, stabilește că în anul 2018, din 1325 cauze penale, au fost identificați ca fiind victime ale infracțiunilor 1409 copii. Pentru comparație, în anul 2017 din 1337 de cauze penale, 1401 copii au fost recunoscuți ca victime ale infracțiunilor².

Conform datelor din rapoartele anuale, ale Centrului Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC), de asistență în cadrul serviciului asistență psihosocială a copilului și familiei „AMICUL” au beneficiat 650 copii în anii 2016-2017³. Pentru comparație, numai în 2018 - 527 copii victime au beneficiat de servicii directe în cadrul Serviciului de asistență psihosocială a copilului și familiei „AMICUL”, 87 de copii victime sau martori ai infracțiunilor au fost audiați în condiții speciale⁴.

Audierea copilului în cadrul procesului penal este una dintre procedurile ce completează imaginea generală a infracțiunilor produse împotriva copilului, alături de mărturiile și probele acumulate în procesul de efectuare a anchetei. La această etapă, este foarte important să fie întreprinse toate măsurile pentru a proteja copiii împotriva riscului unei traumatizări repetate. În cadrul audierii copilului victimă a abuzului trebuie să fie respectate principiile standardelor internaționale, stabilite în mai multe acte normative precum: Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului; Regulile standardizate minime ale ONU pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing), 1985; Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și a Abuzurilor Sexuale (Convenția de la Lanzarote)⁵.

Justiția prietenoasă pentru copii se aliniază la standardele internaționale numai prin realizarea și promovarea continuă a reformelor legislative și instituționale. Accentul trebuie pus pe protecția copiilor victime și martori ai infracțiunilor și evitarea revictimizării.

Deși s-a depus efort pentru reformarea acestui segment sensibil și anume - drepturile copilului victimă sau martor al infracțiunilor, în continuare, este necesară revederea rolurilor participanților, inclusiv în procesul de audiere la etapa de urmărire penală; excluderea situației confuze referitor la pregătirea profesională și calitatea procesuală a pedagogului sau

¹ Raportul privind activitatea Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru anul 2018, Chișinău

² Nota informativă cu privire la delincvența juvenilă și activitatea pe domeniul siguranței copiilor pe parcursul a 12 luni ale anului 2018

³ Raportul anual 2016-2017 al CNPAC, disponibil la adresa <http://cnpac.org.md/rom/rapoarte-anuale>

⁴ Raportul anual 2018 al CNPAC, disponibil la adresa <http://cnpac.org.md/rom/rapoarte-anuale>

⁵ D. Sîmboteanu, D. Țeberneac, O. Șevcenca, I. Lupușor, Ghidul intervievatorului, „Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor”, Chișinău, 2016

psihologului prin reglementarea statutului și participării acestor specialiști în procesul penal; necesitatea de elaborare a cadrului normativ și a standardelor de calitate pentru organizarea audierii legale a copiilor, de asemenea în scopul evitării revictimizării acestora; specializarea actorilor din sistemul de justiție (ofițeri de urmărire penală, procurori, judecători) pe cauzele copiilor victime ale infracțiunilor și instruirea acestora, în baza unui cadru adecvat, ce ar asigura instruirea obligatorie a profesioniștilor care în virtutea activității lor sunt în contact cu copiii victime și martori ai infracțiunilor sau sunt responsabili pentru abordarea necesităților copiilor în sistemul justiției; majorarea finanțării din partea statului și a eforturilor întreprinse pentru asigurarea unei justiții prietenoase copiilor⁶.

Deși politicile de protecție a copilului se înscriu în contextul priorităților guvernamentale, oricum este necesar în continuare asigurarea protecției copiilor în situație de risc, ori efectele infracțiunilor asupra sănătății fizice și psihice a copiilor creează necesitatea identificării măsurilor urgente pentru reabilitarea și recuperare a copiilor.

Obiectivul studiului constă în evaluarea cadrului normativ și instituțional, cât și a practicilor privind audierea în condiții speciale a copiilor victime și martori ai infracțiunilor cadrului normativ din Republica Moldova prin prisma standardelor internaționale, precum Convenția ONU privind drepturile copilului, Liniile directoare ale ONU, precum și instrumentele Consiliului Europei în domeniul drepturilor copilului. Totodată, este analizată implementarea practică a legislației în vigoare și a procedurilor pentru identificarea principalelor lacune, precum și oferirea recomandărilor pentru îmbunătățirea procesului de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în procesul penal.

Studiul este elaborat cu suportul Reprezentanței Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) în Republica Moldova la solicitarea Ministerului Justiției (MJ), și a avut scopul obținerii tabloului clar privind etapele parcurse de un copil audiat în condiții speciale care are statutul de victimă sau martor al infracțiunilor în sistemul justiției penale.

⁶ D. Sîmboteanu, D. Cheianu, O. Șevenco, V. Adăscăliță, D. Țeberneac, I. Lupușor, "Copiii victime ale infracțiunilor și procedurilor legale: cazul Republicii Moldova", 2013

METODOLOGIA CERCETĂRII

Obiectivele studiului sunt:

- aspectele practice privind procedura de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor;
- prestația profesională a practicienilor, conținând date statistice, exemple practice, opinii ale actorilor intervievați care sunt implicați în lucrul cu minorii.

Pentru a atinge obiectivele Studiului a fost utilizată o metodologie mixtă care a inclus o analiză de birou și o analiză calitativă.

Analiza de birou a inclus examinarea prevederilor legale existente, materiale și statistici administrative (rapoarte, studii etc.) pe această temă și anume:

- legislația națională care reglementează investigarea și judecarea cauzelor penale care implică copii victime și martori ai infracțiunilor;
- cadrul instituțional pentru protecția drepturilor copiilor aflați în contact cu legea;
- jurisprudență relevantă la nivel național;
- statistici administrative, studii naționale, evaluări și rapoarte.

Datele statistice au fost obținute în urma consultării rapoartelor, notelor informative, publicațiilor publice ale Procuraturii Generale, Inspectoratului General de Poliție, Consiliului Național de Asistență Juridică Garantată de Stat, Biroului Național de Statistică etc., precum și a celor oferite la solicitare. Informații utile au fost extrase din publicații, cercetări, articole, analize, ghiduri, instrucțiuni din domeniul audierii copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în condiții speciale.

Analiza calitativă a inclus interviuri semi-structurate cu profesioniști/experti relevanți din autoritățile publice și societatea civilă.

Pentru o trecere în revistă și o analiză multidimensională a procesului de audiere a copiilor, au fost intervievați profesioniștii din 6 unități administrativ-teritoriale din țară, din zonele Nord, Centru, Sud, precum și în mun. Chișinău, selectate în coordonare cu UNICEF Moldova.

Pe lângă criteriul geografic, au fost aplicate și alte criterii la identificarea unităților administrativ-teritoriale:

- existența camerelor de audiere;
- existența interviuatorilor;
- existența sau lipsa oficiilor CNAJGS de asistență juridică.

Pentru colectarea datelor primare au fost efectuate: 37 de interviuri individuale aprofundate dintre care (8 - judecători, 8 - procurori, 7 - ofițeri de urmărire penală, 5 – interviuatori psihologi, 1 - pedagog din cadrul Serviciului de Asistență Psihopedagogică raională, 5 - avocați din cadrul Consiliului Național de Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS), Ombudsmanul pentru drepturile copiilor, psiholog din cadrul Centrului Republican pentru Asistență Psihopedagogică, un reprezentant al Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copilului, reprezentanți din cadrul CNPAC).

Datele transcrise din interviurile individuale aprofundate cu profesioniștii din unitățile administrativ-teritoriale și mun. Chișinău au fost colectate în perioada 10 octombrie 2019 – 1 ianuarie 2020.

Metodele de interviu utilizate, au permis identificarea opiniei specialiștilor care participă în procesul de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor, din perspectiva diferitor categorii de profesioniști implicați în acest proces (interviuatori, psihologi, pedagogi, procurori, judecători, ofițeri de urmărire penală, avocați și specialiști în domeniul protecției drepturilor copiilor). Suplimentar au fost evaluate necesitățile de instruire ale specialiștilor din diferite domenii, implicați în audierea copiilor victime și martori ai infracțiunilor. De asemenea au fost identificate serviciile existente la nivel local pentru asistarea copiilor victime și martori ai infracțiunilor în unitățile administrativ-teritoriale incluse în studiu.

Din motivul situației incerte privind numirea sau destituirea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii de către Adunarea generală a Judecătorilor, nu a fost posibilă realizarea interviurilor cu toți judecătorii din unitățile administrative teritoriale propuse, context în care accentul a fost pus pe interviuarea judecătorilor din mun. Chișinău.

CAPITOLUL I. Cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția în interesele copiilor victime și martori ai infracțiunilor

Atît pe plan internațional cît și regional, este pe larg reglementat și recunoscut statutul de copil victimă sau martor al infracțiunilor în cauzele penale. Un aspect esențial pentru protecția copiilor în calitate de victimă și de martor o are dreptul la protecție împotriva revictimizării, la recuperare și la reintegrare, precum și la participarea efectivă în cadrul procedurilor penale sau alternative⁷.

Astfel, implementarea efectivă a standardelor stabilite de organismele internaționale este pusă pe seama Statelor membre, unde o atenție particulară se acordă valorilor, tradițiilor și realităților culturale pentru a se facilita transpunerea normelor obligatorii existente în fiecare stat în parte. Suplimentar, au fost formulate recomandări, ghiduri practice și linii directoare având drept scop uniformizarea practicilor de implementare pe toate segmentele ce implică protejarea drepturilor copilului la general și, în particular, a drepturilor copilului victimă și martor al infracțiunilor⁸.

1.1. Cadrul juridic internațional

În cadrul Organizația Națiunilor Unite, precum și în tratatele regionale pentru drepturile omului, copiilor li s-a acordat un statut și o protecție specială. Copiii beneficiază de aceleași drepturi și libertăți fundamentale ca și toți oamenii. Documentul internațional principal, care reglementează standardele generale minime aplicabile justiției în interesul copiilor și asigură protecția copilului la nivel de stat, este **Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (CDC)**⁹. CDC nu reglementează expres protecția drepturilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, dar conține garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. În art. 19, 32, 34, 39, CDC prevede obligativitatea Statelor membre să ia toate măsurile pentru a proteja copilul împotriva oricăror forme de tratament capabile să aducă atingere condiției sale, promovînd refacerea fizică, psihică și reintegrarea socială a oricărui copil victimă.

În mod special, Convenția cere Statelor membre să se asigure că în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, „*interesele copilului vor prevala*” (art. 3).

Într-o altă ordine de idei CDC accentuează necesitatea ca „Statele membre vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare, în vederea *protejării copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual*, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului ori reprezentanților legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat” (art. 19).

Un alt aspect important este că „aceste măsuri de protecție vor cuprinde, după caz, proceduri eficiente pentru *stabilirea de programe sociale* care să asigure sprijinul necesar copilului și celor cărora le-a fost încredințat, precum și *pentru identificarea, denunțarea, acționarea în instanță, anchetarea, tratarea și urmărirea cazurilor de rele tratamente aplicate copilului, descrise mai sus, și, dacă este necesar, a procedurilor de implicare judiciară*” (art. 19 pct. 2).

⁷ "Manual de drept european privind drepturile copilului", Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ROM.pdf

⁸ D. Sîmboteanu, D. Cheianu, O. Șevenco, V. Adăscăliță, D. Teberneac, I. Lupușor, "Copiii victime ale infracțiunilor și procedurilor legale: cazul Republicii Moldova", Chișinău, 2013

⁹ Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20 noiembrie 1989 la New York. În vigoare pentru RM din 25 februarie 1993

Comentariul general nr. 13 al Comitetului ONU privind dreptul copilului la protejarea împotriva tuturor formelor de violență se referă la art. 19 din CDC și descrie măsurile de protecție a copiilor împotriva tuturor formelor de violență¹⁰.

Comentariul general stabilește obligațiile Statelor membre de a-și asuma responsabilitățile față de copii nu numai la nivel național, ci „și la nivel provincial și municipal”. La aceste obligații speciale se referă și „obligația de a proteja copii victimele sau martori împotriva încălcărilor drepturilor omului, obligația de a cerceta și pedepsi pe cei responsabili și obligația de a oferi acces la remedierea încălcărilor drepturilor omului”. De asemenea, Statele membre se vor asigura că toate persoanele care, în contextul activității lor, sunt responsabile pentru prevenirea, protecția și reacția la violență, inclusiv în cadrul sistemului de justiție, să se preocupe de nevoile copiilor și respectarea drepturilor lor (para. 5)¹¹.

Comentariul stabilește adoptarea de către Statele care au ratificat CDC a măsurilor judiciare privind copii victime ale violenței pe care trebuie să le respecte. La para. 54 Comitetul CDC recomandă respectarea următoarelor garanții: copiii victime ale violenței ar trebui tratați într-o manieră prietenoasă și sensibilă pe tot parcursul procesului de justiție, ținând cont de situația personală, nevoile, vârsta, sexul, dizabilitatea și nivelul de maturitate și respectând pe deplin integritatea lor fizică, mentală și morală; implicarea judiciară ar trebui să fie un element al unei abordări coordonate și integrate între sectoare, care să sprijine și să faciliteze alți profesioniști să lucreze cu copiii, îngrijitorii, familiile și comunitățile, facilitând accesul la întreaga gamă de servicii disponibile de îngrijire și protecție a copiilor; în toate procedurile care implică copii victime ale violenței, trebuie aplicat principiul celerității, cu respectarea supremației legii.

Comitetul CDC propune, să fie instituite instanțe specializate pentru minori și proceduri penale pentru copiii victime ale violenței, care ar putea înființa unități specializate în cadrul poliției, al sistemului judiciar și al procuraturii cu posibilitatea de a asigura condiții de acces în procesul judiciar a copiilor cu dizabilități. Toți profesioniștii care lucrează cu și pentru copii și sunt implicați în astfel de cazuri ar trebui să beneficieze de pregătire interdisciplinară specifică cu privire la drepturile și nevoile copiilor de diferite grupe de vârstă, precum și cu privire la procedurile care le sunt adaptate. În timp ce este implementată o abordare multidisciplinară, trebuie respectate regulile profesionale privind confidențialitatea (para. 56).

În **Comentariul general nr. 5 privind măsurile generale de implementare a CDC, Comitetul CDC accentuează** că dezvoltarea drepturilor copiilor de către Guvern, Parlament și sistemul judiciar este necesară pentru implementarea efectivă a întregii CDC și, în special în lumina unor articole din CDC identificate de comitet ca principii generale (para 12).

Unul din aceste principii generale are la bază art. 3 alin. (1) din CDC și reglementează „*interesul superior al copilului ca o considerație primară în toate acțiunile referitoare la copii*”. Articolul se referă la acțiunile întreprinse de „instituii de asistență socială publice sau private, instanțe de drept, autorități administrative sau organisme legislative”. Principiul necesită măsuri active în tot Guvernul, Parlamentul și sistemul judiciar. Orice autoritate, instituție legislativă, administrativă și judiciară este obligată să aplice principiul intereselor cele mai bune, luând în considerare în mod sistematic modul în care drepturile și interesele copiilor sunt sau vor fi afectate de deciziile și acțiunile lor - de exemplu, o lege sau o politică existentă sau propusă sau o acțiune administrativă sau o hotărâre judecătorească, inclusiv cele care nu sunt în mod direct legate de copii, dar afectează indirect copiii¹².

Comentariul general nr. 12 abordează dreptul copilului de a fi ascultat (legat de dreptul de participare efectivă la procedurile judiciare)¹³. Potrivit Comitetului, „*trebuie depuse toate eforturile posibile pentru a garanta că un copil victimă și/sau martor este consultat cu privire la aspectele relevante ale implicării sale în cazul cercetat și că acestuia îi este permis să își exprime în mod liber, în felul său, opiniile și preocupările legate de implicarea sa în procesul judiciar*” (para. 63). De asemenea, Comitetul mai susține că „*dreptul copilului victimă și martor*

¹⁰ "Manual de drept european privind drepturile copilului", Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015

¹¹ ONU, Comitetul pentru Drepturile Copilului (2011), *Comentariul general nr. 13 privind dreptul copilului la protejarea împotriva tuturor formelor de violență*, CRC/C/GC/13, 18 aprilie 2011

¹² ONU, Comitetul pentru Drepturile Copilului (2003), *Comentariul general nr. 5, privind măsurile generale de implementare a CDC*, CRC/GC/2003/5, 27 noiembrie 2003

¹³ ONU, Comitetul pentru drepturile copilului (2009), *Comentariul general nr. 12 privind dreptul copilului de a fi ascultat*, CRC/C/GC/12, 1 iulie 2009

este [...] legat de dreptul său de a fi informat cu privire la aspecte precum existența unor servicii medicale, psihologice și sociale, rolul unui copil victimă și/sau martor, modurile în care se desfășoară un „interogatoriu”, existența unor mecanisme de sprijin destinate copiilor care depun plângeri sau participă la anchete și la proceduri judiciare, locurile și programările specifice ale audierilor, existența măsurilor de protecție, posibilitatea de a primi despăgubiri, precum și dispozițiile privind căile de atac” (para. 64)¹⁴.

În Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova Adoptat de către Comitet la sesiunea nr. 76 (11 – 29 septembrie 2017) recomandă ca Guvernul Republicii Moldova să asigure conformitatea deplină a legilor și practicilor justiției pentru copiii victime și martori cu liniile directe privind măsurile de protecție a copiilor care sunt victime sau martori ai infracțiunilor. Comitetul recomandă ca Statul membru să adopte proiectul regulamentului privind organizarea și funcționarea centrului de asistență pentru copiii victime și martori ai infracțiunilor și să crească numărul camerelor de audiere pentru copiii victime, în toate sediile procuraturii, instanțele de judecată și secțiile de poliție. Aceste recomandări, însă, urmează a fi trecute prin prisma realităților Republicii Moldova și a contextului actual în care funcționează camerele de audiere.

Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor¹⁵ (Ghidul ONU), recomandă: copiii victime și martori și, după caz, membrii familiei ar trebui să aibă acces la asistența oferită de profesioniști care au beneficiat de instruire relevantă, care poate include servicii de asistență și suport, cum ar fi servicii juridice, de consiliere, de sănătate, sociale și educaționale, servicii de recuperare fizică și psihică și alte servicii necesare pentru reintegrarea copilului. Toată asistența ar trebui adresată nevoilor copilului cu participarea efectivă a acestuia în toate etapele procesului de justiție (para. 22).

De asemenea, conform Ghidului ONU, profesioniștii trebuie să abordeze copiii victime și martori cu sensibilitate, astfel încât să fie asigurate proceduri sensibile copiilor, inclusiv să folosească camerele de intervievare concepute pentru copii, servicii interdisciplinare pentru copiii victime integrate în aceeași locație, medii de judecată modificate care iau în considerare copii martori, să asigure confidențialitate în timpul depunerii mărturiei copilului, audieri programate la orele zilei adecvate vârstei și maturității copilului, un sistem adecvat de notificare care să asigure copilul să ajungă în instanță numai atunci când este necesar și alte măsuri adecvate pentru a facilita mărturia copilului (para. 30 lit. (d)).

Ghidul abordează necesitatea limitării numărului de interviuri: proceduri speciale pentru colectarea de dovezi de la copii victime și martori ar trebui să fie implementate pentru a reduce numărul de interviuri, declarații, audieri și în special, contact inutil cu procesul de justiție, cum ar fi prin utilizarea înregistrărilor video (para. 31).

Profesioniștii, conform Ghidului ONU, „trebuie să fie instruiți pentru a proteja și satisface eficient nevoile copiilor victime și martori, inclusiv în unități și servicii specializate” (para. 41), precum și „ar trebui să depună toate eforturile pentru a adopta o abordare interdisciplinară și de cooperare pentru a ajuta copiii cu familiarizarea copiilor cu gama largă de servicii disponibile, cum ar fi sprijinirea victimelor, advocacy, asistență economică, consiliere, educație, sănătate, servicii juridice și sociale. Această abordare poate include protocoale pentru diferitele etape ale procesului de justiție pentru încurajarea cooperării între entitățile care oferă servicii copiilor victime și martori, precum și alte forme de muncă multidisciplinară care include poliția, procurorul, serviciile medicale, serviciile sociale și personalul psihologic care lucrează în aceeași locație” (para. 43).

În concluzie Ghidul ONU identifică faptul că „profesioniștii ar trebui să ia în considerare utilizarea prezentelor linii directe ca bază pentru elaborarea legilor și a politicilor, standardelor și protocoalelor scrise, destinate să asiste copiii victime și martorii implicați în procesul justiției” (para. 45).

1.2. Cadrul juridic european

¹⁴ „Manual de drept european privind drepturile copilului”, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015

¹⁵ Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor adoptat de Consiliul Economic și Social al O.N.U. prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005

Ca și în cazul altor state, Republica Moldova și-a asumat o serie de responsabilități în ceea ce privește asigurarea drepturilor copilului prin semnarea și ratificarea următoarelor instrumente internaționale și europene:

- Convenția Europeană privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului¹⁶;
- Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexual din Lanzarote¹⁷.

O dată cu aderarea Republicii Moldova în calitate de membru al Consiliului Europei (CoE) la 13 iulie 1995 statul și-a asumat un șir de angajamente printre care ratificarea instrumentelor regionale privind protecția drepturilor copiilor și transpunerea în legislația națională.

Convenția Europeană privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului (CEDO)¹⁸, deși nu a fost elaborată ca un tratat centrat pe copii, a dezvoltat în mare măsură drepturile civile ale copilului în cadrul forurilor regionale dedicate drepturilor omului. Unele prevederi CEDO au o relevanță specială pentru copii, cum ar fi, care „*interzice tortura și pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante*” (art. 3) sau art. 14, care garantează dreptul privind egalitatea copiilor și care „*interzice discriminarea în exercitarea drepturilor și libertăților în temeiul vârstei*”¹⁹.

Jurisprudența CEDO este parte a sistemului național având prioritate asupra normelor interne, cunoașterea suficientă a poziției Curții Europene pentru Drepturile Omului (CtEDO) referitor la diferite probleme este determinantă în pronunțarea unor hotărâri legale și echitabile.

Standarde rezultate din jurisprudența CtEDO stabilesc: drepturile și interesele copiilor sunt garantate în orice circumstanțe; atunci când sunt puse în discuție mai multe drepturi protejate pe teritoriul unde se aplică CEDO, prioritate are interesul superior al copilului-victimă sau martor. Statul are obligația de a lua măsuri imediate, după caz, și cu caracter preventiv atunci când copilul este amenințat sau este în pericol (în ceea ce privește: dreptul la viață; interzicerea torturii și a relelor tratamente; infracțiunea de viol; violența domestică fizică și sexuală abuzul sexual; investigarea traficului; dreptul la un proces echitabil etc.). Asigurarea copilului victimă sau martor al infracțiunilor cu toate garanțiile firești unui proces echitabil, protecției vieții private a acestuia și prezenței unor remedii naționale efective și accesibile (în particular, în spiritul art. 6, 8 și 13 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului)²⁰.

Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual (Convenția de la Lanzarote)²¹ cere Statelor membre să „*ia măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că cercetările și procedurile penale se desfășoare în interesul superior al copilului și cu respectarea drepturilor acestuia*”, se vor asigura ca „*cercetările și procesele penale nu agravează trauma trăită de copil și că răspunsul justiției penale este urmat de acordarea de asistență, dacă este cazul*” și ca „*cercetările și procesele penale sunt soluționate cu prioritate și se desfășoară fără întârzieri nejustificate*” (art. 30).

Statele membre ale Convenției, au obligativitatea de a asigura apărarea drepturilor și intereselor victimelor, inclusiv a nevoilor speciale ale acestora în calitate de martori, pe parcursul tuturor etapelor cercetării și procesului penal. Precum și la asigurarea evitării contactului dintre victime și infractori la sediul instanțelor și al autorităților de anchetă, obligația asigurării serviciilor de asistență pentru victime. Informațiile furnizate trebuie să fie adaptate

¹⁶ Convenția Europeană privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, adoptată la Roma la 04.11.1950, semnată de RM la 13 iulie 1995, fiind ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24 iulie 1999

¹⁷ Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexual din Lanzarote, 25 octombrie 2007, ratificată de Parlamentul RM prin Legea nr. 263 din 19.12.2011

¹⁸ Convenția Europeană privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului adoptată la Roma la 04.11.1950, semnată de RM la 13 iulie 1995, fiind ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24 iulie 1999

¹⁹ V. Rusu, A. Țurcan, „Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor victime și martori în procesul penal”, Chișinău, 2015

²⁰ D. Sîmboteanu, D. Țeberneac, O. Șevcenca, I. Lupușor, Ghidul intervievatorului, „Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor”, Chișinău, 2016

²¹ Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual (Convenția de la Lanzarote), adoptată la 25 octombrie 2007, <https://rm.coe.int/168046e1d9>

vârstei și gradului de maturitate al copiilor și să fie într-o limbă pe care aceștia o înțeleg (art. 31)²².

Convenția obligă Statele membre să ia măsuri legislative sau de altă natură necesare pentru a asigura desfășurarea audierilor copiilor: „fără întârzieri nejustificate după ce faptele au fost sesizate autorităților competente; [...] în spații concepute sau amenajate în acest scop; [...] de către profesioniști pregătiți anume pentru aceasta; aceleași persoane”, dacă este posibil și adecvat, „desfășoară toate audierile cu copilul; numărul audierilor este cât mai limitat posibil, [...]”; copilul poate fi însoțit de către reprezentantul său legal ori, dacă este adecvat, de către un adult ales de către copil [...].”, precum și să se asigure „că toate audierile victimei ori, după caz, ale unui martor care este copil pot fi înregistrate video și că aceste înregistrări pot fi acceptate ca probe în instanță[...]”.

Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului adoptate la 17 noiembrie 2010 fac apel la Statele membre să depună „toate eforturile posibile pentru ca minorii să depună mărturie în cele mai favorabile spații și în cele mai bune condiții, adaptate la vârsta, maturitatea și nivelul lor de înțelegere, ținându-se cont de eventualele dificultăți de comunicare ale acestora” (pct. 64)²³. În acest scop, ar trebui implicați specialiști calificați și de exemplu, ar trebui încurajate declarațiile înregistrate audiovizuale. În cadrul procedurilor penale, copilul ar trebui să aibă posibilitatea de a depune mărturie în absența presupusului autor al infracțiunii.

Orientările Comitetului de Miniștri asigură respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor la cel mai înalt nivel posibil (Secțiunea I). În special, Orientările conțin reglementări despre metodele de intervievare, precum înregistrările video sau audio sau audierile prealabile filmate, trebuie să fie folosite în calitate de probe admisibile, sesiunile judiciare cu participarea copiilor trebuie să fie adaptate la ritmul și atenția copilului, iar camerele pentru interviuri și așteptare amenajate într-un mediu prietenos copilului, interviurile trebuie să fie efectuate de profesioniști instruiți, preferabil, de aceeași persoană, iar numărul de interviuri să fie limitat pe cât este posibil și durata lor să fie adaptată la vârsta copilului și gradul de atenție. Contactul direct, confruntarea sau interacțiunea dintre copilul victimă sau martor cu presupusul făptaș trebuie, pe cât de mult posibil, să fie evitat cu excepția solicitării copilului victimă (Secțiunea IV).

Uniunea Europeană (UE) protejează drepturile copiilor victime ale infracțiunilor prin prisma instrumentelor și mecanismelor juridice regionale.

Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului European din 25 octombrie 2012 privind stabilirea unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, JO L 315/55, 2012, stabilește standardele minime pe care statele trebuie să le respecte cu privire la drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității. Astfel, în cazul în care victima este un copil, Statele membre asigură luarea în considerare în primul rând a interesului superior al acestuia, evaluat în mod individual. Prevalează abordarea orientată spre copil, luând în considerare în mod corespunzător vârsta, nivelul de maturitate, opiniile, nevoile și preocupările acestuia (art. 1 alin. (2), în special în cazul audierii unui copil victimă (art. 10 alin. (1)).

Directiva impune, audierea în incinte concepute sau adaptate în acest scop, audierea de către sau prin intermediul unor profesioniști pregătiți în acest scop, toate audierile realizate de aceleași persoane, audierea de către o persoană de același sex, standarde superioare în ceea ce privește protejarea copiilor victime pe parcursul procedurilor judiciare.

Statele membre au obligația „să se asigure că atunci când victima este copil: în cercetările penale, toate audierile copilului victimă pot fi înregistrate pe suport audiovizual și că aceste înregistrări pot fi utilizate ca probe în procedurile penale; în funcție de rolul victimelor în sistemul judiciar penal relevant, autoritățile competente numesc un reprezentant special pentru copiii victime în cazul în care, conform dreptului intern, titularii răspunderii părintești nu pot reprezenta copilul victimă ca urmare a unui conflict de interese între aceștia și copilul victimă sau atunci când copilul victimă este neînsoțit sau separată de familie; în cazul în care copilul victimă are dreptul la consiliere juridică, acesta are dreptul la propriul consilier juridic și la reprezentare în

²² "Manual de drept european privind drepturile copilului", Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015

²³ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

nume propriu în procedurile unde există sau ar putea exista un conflict de interese între copilul victimă și titularii răspunderi părintești sau alte părți” (art. 24)²⁴.

Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului European din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI prevede că specialiștii care ar putea intra în contact cu copiii victime ale abuzurilor sexuale sau ale exploatării sexuale ar trebui să fie instruiți în mod corespunzător pentru a identifica și a se ocupa de astfel de victime. Această formare profesională ar trebui promovată pentru membrii următoarelor categorii de personal, în cazul în care este probabil că vor intra în contact cu copiii victime: polițiști, procurori, avocați, magistrați și personalul judiciar, personalul din serviciile sociale sau de îngrijire a copilului, dar ar putea implica, de asemenea, alte grupuri de persoane care sunt susceptibile de a întâlni în activitatea lor copii victime ale abuzurilor sexuale sau ale exploatării sexuale (pct. 36).

Directiva 2011/92/UE asigură protejarea copiilor victime în cadrul cercetării penale și al procedurilor penale și obligă: Statele să întreprindă măsurile de: (a) audierile copilului victimă au loc fără întârzieri nejustificate, după ce autoritățile competente au fost sesizate cu privire la faptele respective; (b) audierile copilului victimă se desfășoară, atunci când este necesar, în spații special amenajate sau adaptate în acest scop; (c) audierile copilului victimă sunt efectuate de către sau cu ajutorul unor specialiști care au beneficiat de o formare profesională în acest scop; (d) în măsura posibilului și dacă este cazul, toate audierile copilului victimă sunt efectuate de aceleași persoane; (e) numărul audierilor este cât mai redus posibil, iar audierile au loc numai atunci când sunt strict necesare pentru derularea cercetărilor penale și a procedurilor penale; (f) copilul victimă poate fi însoțit de reprezentantul său legal sau, după caz, de un adult desemnat de copil, cu excepția cazului în care s-a adoptat o decizie contrară motivată cu privire la persoana respectivă (art. 20, alin. 3).

1.3. Cadrul juridic național în domeniul justiției prietenoase copiilor. Audiarea în condiții speciale a copilului victimă și martor al infracțiunilor

Audiarea copiilor victime ale infracțiunilor trebuie să fie orientată spre copilul victimă și bazată pe respectarea drepturilor sale, ținând cont de vârsta, nivelul de maturitate, opiniile, nevoile și preocupările acestuia. Din acest motiv, persoanele care efectuează audiarea trebuie să cunoască, pe de o parte, dispozițiile legale generale, care reglementează audiarea persoanelor vătămate și dispozițiile speciale aplicabile audierii minorilor, iar pe de altă parte, trebuie să aibă cunoștințe despre psihologia dezvoltării copilului și să stăpânească tehnicile speciale de audiere a copiilor victime ale infracțiunilor. Efectuarea audierii de către o persoană insuficient pregătită sau în condiții improprii, poate avea drept consecință obținerea unei declarații false sau incomplete și retraumatizarea copilului²⁵.

Potrivit prevederilor art. 111 alin. (2) CPP declarațiile și audiarea părții vătămate se efectuează în conformitate cu dispozițiile referitor la declarațiile și audiarea martorilor, fiind aplicate în mod corespunzător condițiile de audiere specială indicate în art. 110¹ al CPP care se aplică și la audiarea copilului victimă.

Pentru a proteja copiii cu statut de victime sau martori în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, dar și pentru a evita revictimizarea acestora, legiuitorul a introdus în art. 110¹ al CPP prevederi cu privire la cazurile speciale de audiere a victimei și al martorului minor.

În acest context, din dispoziția art. 113, alin. (6) CPP se desprinde că nici un minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și/sau morale.

Totodată, pentru o limitare a revictimizării copilului și pentru a fi protejat copilul victimă a infracțiunilor, art. 371 alin. (1)¹ din CPP stabilește că, audiarea repetată a minorului trebuie evitată, în măsura în care acest lucru este posibil.

²⁴ "Manual de drept european privind drepturile copilului", Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015

²⁵ V. Badea, B. N. Trandafir, "Ghid metodologic privind audiarea minorilor victime ale violenței", București, 2017

Introducerea în CPP a art. 110¹ și prin modificările operate de Legea nr. 163 din 18.07.2014 pentru modificarea și completarea CPP al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003 se oferă o asigurare în plus pentru respectarea interesului suprem al copilului. Respectiv, la audierea copiilor cu categoria de vârstă până la 14 ani în conformitate cu art. 109 alin. (5) CPP, martorul minor în vârstă de până la 14 ani urmează să fie audiat în condiții speciale în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, procurorul este împuternicit de lege să solicite audierea acestora în condițiile speciale stabilite în art. 110¹.

În acest sens, art. 110¹ CPP stabilește care sunt condițiile speciale în care minorul victimă sau martor ai infracțiunilor trebuie să fie audiat. Condițiile speciale de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, constituie acțiunile efectuate de către judecătorul de instrucție în scopul audierii victimelor sau martorilor copii în spații special amenajate, camerele de audiere trebuie să dispună de mijloace de înregistrare audio/video, intervievatorul este persoana care efectuează audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

În scopul aplicării corecte și uniforme a normelor Codului de procedură penală cu caracter de recomandare a fost elaborat **Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor** aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015.

Prevederile Ghidului metodologic vizează modul de implicare și interacțiune a persoanelor abilitate cu funcții în acest domeniu de activitate, inclusiv ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul, intervievatorul, apărătorul, alți participanți, în vederea bunei desfășurări a procesului de audiere a copilului victimă/martor al infracțiunii.

Prin Legea nr.66 din 05.04.2012, este modificat Codul de Procedură Penală și este introdus art. 110¹ CPP care stabilește că audierea copiilor sub 14 ani victime/martori ai infracțiunilor are loc în condiții speciale în camera de audiere.

Legea nr. 163 din 18.07.2014 pentru modificarea și completarea CPP al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003, în vigoare din 22 august 2014, a extins lista profesiilor reprezentanții cărora pot activa în calitate de persoane ce pot efectua nemijlocit audierea minorului, condiția fiind că au fost instruiți și posedă cunoștințe speciale în domeniu, importanța limitării numărului audierilor pentru a nu revictimiza minorul, crearea unor condiții de audiere prietenoase copilului, excluderea confruntării între bănuț, învinuit și victimă sau martorul minor audiat. Totodată prin Legea nr. 163 din 18.07.2014 pentru modificarea și completarea CPP a fost modificat art. 6 din CPP, fiind suplimentat cu noțiuni a încăperilor unde urmează să aibă loc audierea în condiții speciale a copilului victimă sau martor.

Hotărârea Guvernului (HG) nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului reprezintă un instrument metodologic pentru profesioniștii responsabili de protecția copiilor (pedagogi, lucrători medicali, asistenți sociali, polițiști, autorități tutelare și alții) în identificarea, referirea, asistența copiilor în situații de risc și a celor care suferă de violență, neglijare, exploatare în toate mediile sociale: familie, școală, comunitate. HG stabilește că la solicitarea organului de urmărire penală de a audia copilul în regim de urgență în calitate de victimă sau martor privind circumstanțele violenței, autoritatea tutelară locală va contribui în măsura posibilităților la asigurarea condițiilor de desfășurare a audierii copilului, inclusiv pregătirea copilului pentru participarea la această acțiune procesuală, în vederea prevenirii revictimizării copilului (pct. 20).

În conformitate cu art. 1 alin. (2) din **Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului** o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani și sunt stabilite drepturile fundamentale ale copilului, la viață, nume, cetățenie, învățătură, apărării onoarei și demnității, dreptul la inviolabilitatea persoanei, la protecție împotriva violenței fizice și psihice etc. Protecția drepturilor copilului este asigurată de organele competente respectiv și de organele de drept (art. 2).

Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat reglementează condițiile, volumul și modul de acordare a asistenței juridice garantate de stat întru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, intereselor lui legitime.

CPP prevede că interesele copiilor într-un dosar penal trebuie să fie reprezentate de către un avocat, iar Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat nr. 198-XVI din 26 iulie 2007 stabilește mecanismul și regulile de numire a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat. Acest tip de asistență se acordă indiferent de nivelul de venit al beneficiarului acestei asistențe.

În conformitate cu art. 7 (e¹) din Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat se aplică și pentru apărarea și reprezentarea *„intereselor copiilor victime ale infracțiunilor, precum și victimelor violenței în familie”*.

În conformitate cu art. 19 alin. (1¹) sunt stabilite criteriile de acordare a asistenței juridice calificate ca urmare a acestor criterii, dreptul la asistență juridică calificată o au copiii victime ale infracțiunilor și victimele violenței în familie.

Modul de acordare a asistenței juridice calificate este stipulat expres în art. 26 alin. (3¹), care prevede: *„în cazul prevăzut la art. 19 alin. (1¹), copilul victimă a infracțiunii sau reprezentantul legal al acesteia și victima violenței în familie pot să depună cerere la oficiul teritorial, la organul de urmărire penală sau la instanța judecătorească. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească va remite cererea și documentele anexate oficiului teritorial în cel mult 3 zile lucrătoare de la data recepționării. Decizia de acordare a asistenței juridice calificate se emite de către coordonatorul oficiului teritorial și se aduce la cunoștința solicitantului în cel mult 3 zile lucrătoare”*.

CAPITOLUL II. Cadrul instituțional și responsabilitățile instituțiilor implicate în procesul de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor în Republica Moldova

La nivel național copilul victimă sau martor al infracțiunilor este o preocupare majoră pentru mai multe instituții și autorități publice cu responsabilități în domeniul respectării și protecției drepturilor copilului.

Ministerul Justiției (MJ) este organul central de specialitate al administrației publice centrale care asigură realizarea politicii guvernamentale în domeniile de activitate încredințate. *Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Justiției*, aprobat prin HG nr. 698 din 30.08.2017 reglementează misiunea, funcțiile de bază, domeniile de activitate: elaborează și monitorizează implementarea documentelor de politici în domeniul justiției și protecției drepturilor omului; elaborează, coordonează și monitorizează implementarea strategiilor, programelor și planurilor în domeniul propriu de activitate; coordonează procesul de examinare și de implementare în legislația națională a recomandărilor date de experții Consiliului Europei; colaborează cu autoritățile administrației publice locale în vederea implementării politicii statului în domeniile încredințate și a soluționării problemelor comune; asigură și coordonează activitatea în domeniul realizării reformei judiciare și de drept; monitorizează și efectuează controlul asupra modului în care sunt exercitate profesiile sau serviciile juridice stabilite, administrează, în modul stabilit de lege, sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat, etc.

Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) în conformitate cu prevederile *Legii nr. 947 din 19.07.1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii*, este un organ independent, format în vederea organizării și funcționării sistemului judecătoresc. În exercitarea funcțiilor sale, CSM are următoarele competențe: alege candidații pentru poziția de judecător; aprobă strategia privind formarea inițială și continuă a judecătorilor, examinează petițiile cetățenilor în problemele ce țin de etica judecătorilor; aplică măsuri de încurajare și sancțiuni disciplinare în privința judecătorilor; asigură instruirea continuă a judecătorilor și a aparatului instanțelor de judecată; numește, promovează, transferă și eliberează din funcție angajații aparatului, aplică față de aceștia măsuri de încurajare și sancțiuni disciplinare.

Procuratura Generală (PG), este o instituție autonomă în cadrul autorității judecătorești. În limitele atribuțiilor și competenței funcționale, Procuratura apără interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor, reprezintă învinuirea în instanțele de judecată, în condițiile legii. În exercitarea atribuțiilor sale, organele procuraturii conduc și exercită urmărirea penală; implementează politica penală a statului; asigură protecție eficientă martorilor, victimelor infracțiunilor și altor participanți la proces, etc. PG activează în baza *Regulamentului aprobat prin Ordinul nr. 24/28 din 24.09.2016*²⁶.

În subordinea **Ministerului Educației, Culturii și Cercetării** activează **Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică (CRAP)** care potrivit art. 129 din *Codul Educației nr. 152 din 17.07.2014* are drept scop: acordarea de asistență psihopedagogică la nivel național; monitorizarea activității serviciilor locale de asistență psihopedagogică și oferirea de asistență metodologică acestora; elaborarea și adaptarea instrumentarului de evaluare și/sau diagnosticare a dezvoltării copilului; elaborarea metodologiei de acordare a asistenței copiilor cu cerințe educaționale speciale și copiilor în situație de risc, destinată cadrelor didactice, psihologilor din instituțiile de învățământ general, cadrelor didactice de sprijin; prevenirea problemelor în dezvoltarea copilului în situație de risc și asistarea metodologică a autorităților administrației publice locale și familiei copilului în procesul de incluziune școlară.

Serviciile locale de asistență psihopedagogică (SAP) sunt organizate în cadrul organelor locale de specialitate în domeniul învățământului și au ca obiectiv: evaluarea situației copiilor; acordarea de asistență psihopedagogică copiilor; constatarea cerințelor educaționale speciale și elaborarea de recomandări privind măsurile de intervenție și serviciile de sprijin pentru incluziunea educațională. SAP este instituit de către autoritățile locale. Activitatea CRAP și a serviciilor locale de asistență psihopedagogică este reglementată prin *Regulamentul cu*

²⁶ Regulamentul PG aprobat prin Ordinul nr. 24/28 din 24.09.2016. Disponibil la <http://procuratura.md/file/RP.pdf>

privire la organizarea și funcționarea Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică aprobat prin HG nr. 732 din 16.09.2013²⁷.

Inspectoratul General al Poliției (IGP) activează în baza Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 283 din 24.04.2013 și reprezintă unitatea centrală de administrare și control a poliției, în subordinea *Ministerului Afacerilor Interne*, care apără drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, prevenire, descoperire și investigare a infracțiunilor și contravențiilor.

Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanul pentru drepturile copilului) activează în conformitate cu prevederile Legii nr. 164 din 31.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului. Legea cu privire la Avocatul Poporului prevede că Ombudsmanul pentru drepturile copilului își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților copilului și respectării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Ombudsmanul pentru drepturile copiilor acordă protecție și asistență copilului la cererea acestuia, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali. Reieșind din aceasta, Ombudsmanul pentru drepturile copiilor are mai mult un rol de monitorizare și prevenire. Deși instituția Ombudsmanului pentru drepturile copiilor are scop primordial în activitatea sa asigurarea și respectarea drepturilor copiilor, activitatea acestei instituții nu poate substitui autoritățile publice, instanțele judecătorești, organele de drept.

Consiliul National pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) este un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, instituit pentru administrarea procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat. În situația în care copilul este victimă a unei infracțiuni, reprezentantul legal al copilului victimă poate solicita de la Oficiul teritorial al CNAJGS desemnarea unui avocat²⁸.

²⁷ Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică aprobat prin HG nr. 732 din 16.09.2013.

²⁸ I. Dolea, A. Țurcanu, "Manualul de proceduri pentru specialiștii în protecția copiilor care participă în calitate de reprezentanți legali pe cauzele penale cu implicarea copiilor", Chișinău, 2016, IRP, UNICEF

CAPITOLUL III. Practica audierii copiilor victime și martori ai infracțiunilor în Republica Moldova

3.1. Aplicarea în practică a procedurii de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în procesul penal prin prisma art. 110¹ CPP

Recomandările și principiile internaționale privind audierea copiilor constituie esența analizei practicilor privind desfășurarea audierii copiilor victime sau martori ai infracțiunilor. Republica Moldova și-a asumat angajamente pentru un sistem de justiție care să respecte și să asigure drepturile și libertățile fundamentale tuturor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

Practicieni care au efectuat monitorizări a ședințelor de judecată cu implicarea minorilor, au stabilit că o particularitate a monitorizării este constatarea unui număr sporit de copii victime ale infracțiunilor privind viața sexuală și faptul că majoritatea relativă a martorilor și o bună parte a victimelor au participat pe dosare penale privind violența în familie. Spre deosebire de infracțiunile cu caracter sexual în care necesitatea protecției sporite a copiilor victime este pe larg cunoscută, în privința violenței în familie aceasta ar putea să nu fie evidentă, în special când este vorba de copiii martori. Totuși, această categorie de copii au nevoie de o protecție suplimentară, ținând cont de posibilul impact emoțional al acestor dosare care prin definiție ar implica cel mai probabil persoane apropiate copilului atât în calitate de victime, cât și în calitate de inculpați²⁹.

Un studiu UNICEF denotă, că în pofida progresului evident în protecția drepturilor copiilor victime în procesul penal, eforturile și investițiile trebuie canalizate mai departe în această direcție, în special în capacitatea specialiștilor din domeniul justiției care vin în contact cu victimele³⁰. Deși legislația procesul-penală, oferă garanții importante copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, în practică aceste garanții sunt aplicate în unele cazuri încă destul de limitat.

3.1.1. Vârsta minorului victimă și/sau martor în audierea în condiții speciale

CDC stabilește că copil este orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când în baza legilor aplicabile copiilor, majoratul este stabilit sub această vârstă (art. 1).

Legea nr. 338 din 15.12.1994 cu privire la drepturile copiilor, stabilește că „o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani”(art.1, alin.2).

Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți stabilește că copil este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu are capacitatea de exercițiu deplină.

Legea nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane prevede că copil este persoană care nu a atins vârsta de 18 ani (art. 2).

CP și CPP nu conțin noțiunea de copil, fiind prevăzute doar noțiunile de „minor” și „persoană minoră”. Însă art. 6 pct. 47 din CPP prevede că persoană minoră este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani.

Totodată, potrivit art. 110¹ alin. (1) CPP audierea martorului minor **în vârstă de până la 14 ani** în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin.(5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în **spații special amenajate**, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui **intervievator**. Audierea minorului se va efectua în **termene restrânse**.

În acest sens, legiuitorul a indicat în legea procesual penală a Republicii Moldova limita de vârstă până la care minorul poate să fie audiat în condiții speciale. Totodată, în scopul extinderii posibilității de audiere a copiilor cu vârste mai mari de 14 ani și în alte cazuri, Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime sau martori ai infracțiunilor, aprobat prin

²⁹ I. Dolea, V. Zaharia, V. Rotaru, "Raport de monitorizare a ședințelor de judecată cu implicarea minorilor (judecătorii Căușeni, Leova, Orhei, Ungheni și mun. Bălți)", Chișinău, 2014

³⁰ UNICEF, "Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova", Chișinău, 2014

Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03.08.2015 cu titlu de recomandare pentru procurori, privind audierea în condiții speciale a copilului cu vârstă peste 14 ani: *cu dizabilitate psihică sau retard mental, victimă și sau martor al oricăror infracțiuni; victimă a torturii sau tratamentului inuman ori degradant; în cazul tentativei de suicid; victimă sau martor al infracțiunii, comise cu deosebită cruzime; scoatere ilegală din țară sau răpire de către rudele apropiate*, în conformitate cu pct. 8 din Ghid.

Potrivit, art. 110¹ alin. (1) CPP audierea minorului se va efectua în **termene restrânse**. Art. 20 alin. (1) CPP stabilește că urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile. Audierea copilului victimă sau martor al infracțiunii trebuie să aibă loc într-un timp cât mai scurt posibil de la sesizarea despre comiterea infracțiunii (pct.3 din Ghidul metodologic nr. 25/25 din 03.08.2015).

Jurisprudența CtEDO în Cauza *Y vs. Slovenia*³¹ observă cu îngrijorare că procedura a fost marcată de perioade mai lungi de inactivitate totală a autorităților. Curtea consideră că acestea nu concordă cu cerința procedurală de promptitudine, plângerea reclamantei fiind transmisă de poliție parchetului competent după un an de la încheierea anchetei, la cererea procurorului în acest sens judecătorul de instrucție a necesitat 21 de luni pentru a se pronunța asupra cererii. După încheierea cercetării, ședința de judecată a fost programată la opt luni după confirmarea rechizitoriului întocmit împotriva lui X, încălcându-se normele de procedură interne. Audierea reclamantei s-a întins pe parcursul a patru ședințe de judecată pe o perioadă de 7 luni, o perioadă îndelungată care, în opinia Curții, ridică în sine probleme, mai ales având în vedere lipsa unui motiv aparent pentru intervalele lungi de timp dintre ședințe.

Curtea este de părere că autoritățile sunt obligate să se asigure că și alți participanți la proces, care trebuie să le ajute în cadrul anchetei sau în cadrul procesului decizional, tratează victimele și martorii cu demnitate și nu le provoacă inconveniente inutile.

Orientările Comitetului de Miniștri³² stabilesc că: în toate procedurile care vizează copii ar trebui să se aplice principiul urgenței cu scopul de a furniza un răspuns rapid și de a proteja interesul superior al copilului, respectându-se în același timp statul de drept (pct. 50).

În acest context, legiuitorul urmează să revadă sintagma „**termene restrânse**” prin prisma legislației interne și a unei justiții în interesul copiilor.

În anul 2018 au fost audiați în condițiile art. 110¹ CPP 204 copii (comparativ cu anul 2017 – 195 copii), printre copiii audiați în condiții speciale sunt și copii cu vârsta de peste 14 ani, astfel prevederile art. 110¹ CPP fiind aplicate în cazurile în care interesele minorului o cer³³.

Așadar, procurorilor li s-a recomandat să aplice prevederile art. 110¹ alin. (1) CPP și „*să audieze în condiții speciale copiii victime sau martori ai infracțiunilor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani*”³⁴.

Deși prevederile art. 109 alin. (5) și art. 110¹ alin. (1) CPP, garantează condiții prietenoase la audierea copiilor în cazurile în care interesele justiției sau ale minorului o cer, „*procurorii aplică procedura specială de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunii cu vârsta de peste 14 ani, încă extrem de modest*”. Astfel, „*în perioada anilor 2016 – 2018, au fost audiați 26 de copii victime ai infracțiunilor cu vârsta peste 14 ani, sau asupra cărora au fost comise alte infracțiuni decât cele menționate în art. 110¹ CPP, fiind audiați în spații special amenajate*”³⁵.

Întru susținerea faptului că norma art. 110¹ CPP, alin. (1) este restrictivă în ceea ce privește vârsta copiilor victime sau martori ai infracțiunilor audiați în condiții speciale, au menționat cazuri când „*judecătorul a refuzat audierea în condiții speciale, prin inadmisibilitatea demersurilor procurorilor, deoarece copiii aveau împlinită vârsta de 14 ani*”³⁶.

În opinia judecătorilor în cazurile de audiere a copiilor victime mai mari de 14 ani, „*depinde de fiecare caz în parte, dacă copilul depășește vârsta de 14 ani se analizează circumstanțele conform demersurilor procurorilor, conform învinuirii înaintate și în dependență de circumstanțe se dispune audierea în condiții speciale sau nu*”³⁷.

³¹ CEDO, *Y vs Slovenia*, nr. 41107/10, din 28 mai 2015; definitivă la 28.08.2015

³² Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

³³ Raportul privind activitatea Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru anul 2018, Chișinău

³⁴ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

³⁵ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

³⁶ Interviu semi-structurat nr. 23, procuror

³⁷ Interviu semi-structurat nr.33, judecător

Necesitatea ajustării cadrului juridic intern la moment privind extinderea vârstei de la 14 la 18 ani este că „nu se înfăptuiește în practică o delimitare strictă a vârstei copilului, dar se ține cont de interesul superior al copilului, în dependență de dezvoltarea intelectuală și psihologică a copilului. Dacă se consideră întemeiat, se audiază copilul în condiții speciale, chiar dacă are vârsta mai mare de 14 ani”. Însă, demersul către instanța de judecată „trebuie să fie argumentat juridic, de ce se solicită copii cu vârsta mai mare de 14 ani să fie audiați în condiții speciale”³⁸.

De obicei în cazurile penale unde figurează copii având calitatea de victime sau martori ai infracțiunilor, însă au depășit vârsta de 14 ani, „nu sunt audiați în condiții speciale, însă sunt audiați în ordine generală de audiere prevăzută de legislația procesual-penală, în prezența reprezentantului legal și a psihologului, chiar dacă a fost comisă infracțiunea de abuz sexual asupra minorului”³⁹. Unul din judecători însă a menționat că „copii victime sau martori sunt audiați inclusiv de la vârsta de 14 până la 18 ani, fără careva restricții”⁴⁰.

Deși majoritatea profesioniștilor consideră ca vârsta copiilor audiați în condiții speciale urmează a fi extinsă, există o opinie că „legea procesual penală obligă audierea minorului în condiții speciale, dar nu interzice dacă copilul a depășit vârsta de 14 ani să fie audiat în condiții speciale. Dacă se stabilește că copilul are deja împliniți 14 ani, el poate fi revictimizat, fiind audiat la organul de urmărire penală, procuratură, instanță de judecată, de aceea se audiază în condiții speciale”⁴¹.

CEDO nu conține o definiție a termenului de „copil”, însă stabilește obligația statelor de a garanta tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile acordate de Convenție (art. 1).

Convenția garantează exercitarea drepturilor prevăzute fiind interzisă discriminarea din orice motiv, inclusiv din motive legate de vârstă (art. 14)⁴².

În Cauza *Güveç vs. Turcia* (Jurisprudența CtEDO) un minor cu vârsta de 15 ani a fost adus în fața instanței pentru adulți, fiind arestat preventiv pentru o perioadă mai mare de 4 ani jumătate și deținut într-o închisoare pentru adulți. Curtea a constatat o încălcare a art. 5 alin. (3) și a art. 3, avându-se în vedere vârsta reclamantului (minorul de 15 ani fiind în imposibilitate de a participa la proces și neacordarea asistenței juridice necesare acestuia). Jurisprudența CtEDO în cauza dată a adoptat definiția copilului prevăzută în CDC⁴³ fiind acceptat criteriul vârstei mai mici de 18 ani.

În dreptul CoE, majoritatea actelor juridice referitoare la copii adoptă definiția copilului din CDC. De exemplu, art. 4 lit. (d) din Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane⁴⁴ sau Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale (art. 3 litera (a))⁴⁵.

Din cele menționate mai sus, reiese că unii dintre profesioniști audiază copii cu vârstă mai mare de 14 ani, însă alți profesioniști nu audiază copiii victime sau martori ai infracțiunilor mai mari de 14 ani prevăzută în art. 110¹ alin. (1) CPP. Respectiv, în unele cazuri rămâne la discreția profesioniștilor să decidă dacă va efectua audierea în condiții speciale în conformitate cu articolul 110¹ CPP sau nu.

Orientările Comitetului de Miniștri⁴⁶ stabilesc clar că un copil nu ar trebui împiedicat să fie audiat doar din motive legate de vârstă (pct. 47).

Așadar, în concluzie, deși cadrul juridic intern prevede în art. 110¹ alin. (1) CPP condițiile speciale de audiere a copiilor până la 14 ani, în practică în marea majoritate a cazurilor, audierea copiilor cu vârsta între 14-18 ani se efectuează în conformitate cu procedura generală de audiere prevăzută de articolele 58, 60, 105 și 109 ale CPP, dacă circumstanțele nu indică altfel.

³⁸ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

³⁹ Interviu semi-structurat nr. 20, procuror

⁴⁰ Interviu semi-structurat nr. 35, judecător

⁴¹ Interviu semi-structurat nr. 15, procuror

⁴² Convenția Europeană privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului adoptată la Roma la 04.11.1950, semnată de RM la 13 iulie 1995, fiind ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24 iulie 1999

⁴³ CEDO, *Güveç vs Turcia*, nr. 70337/01, 20 ianuarie 2009; CEDO, *Çoşelav/Turcia*, nr. 1413/07, 9 octombrie 2012

⁴⁴ Consiliul Europei, Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, STCE nr. 197, 15 mai 2005.

⁴⁵ Consiliul Europei, Convenția privind protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale, 25 octombrie 2007.

⁴⁶ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

Acest fapt denotă că din lipsa unei prevederi obligatorii în legislația procesual-penală privind limita de sus a vârstei copiilor audiați în condiții speciale, cât și lipsa unui mecanism de monitorizare a modului în care profesioniștii aplica prevederile CPP privind vârsta copiilor care sunt audiați în condiții speciale, precum și abordarea neuniformă în practică în privința copiilor victime și/sau martori ai infracțiunilor, **conduc la implementarea neuniformă a prevederilor CPP.**

Ca urmare a necesității alinierii legislației naționale privind drepturile copiilor victime și martori ai infracțiunilor la standardele internaționale și în scopul evitării riscurilor de abuz și revictimizare secundară asupra copiilor care au deja împlinită vârsta de 14 ani, fiind audiați în condiții generale, considerăm că beneficiile extinderii de către legiuitor a vârstei copilului de la 14 la 18 ani pentru audierea în condiții speciale a copilului victimă sau martor al infracțiunilor ar asigura protecția drepturilor și respectării interesului superior al copilului în cadrul procesului penal.

3.1.2. Categoriile cauzelor penale prevăzute în art. 110¹ alin. (1), CPP

CDC nu reglementează expres protecția drepturilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, dar conține garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. În art. 19, 32, 34, 39, CDC prevede obligativitatea Statelor membre să ia toate măsurile pentru a proteja copilul împotriva oricăror forme de tratament capabile să aducă atingere condiției sale.

CDC reglementează expres faptul ca Statele membre să protejeze copilul împotriva: exploatarei economice și să nu fie constrâns la vreo muncă ce comportă vreun risc potențial sau care este susceptibilă să îi compromită educația ori să îi dăuneze sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale ori sociale (art. 32 pct. (1); folosirii ilicite de stupefianțe și substanțe psihotrope (art. 33); oricărei forme de exploatare sexuală și de violență sexuală (art. 34 pct. 1). Statele membre trebuie să prevină răpirea, vânzarea și traficul de copii în orice scop și sub orice formă (art. 35), precum și să se asigure ca nici un copil să nu fie supus la tortură, la pedepse sau la tratamente crude, inumane sau degradante (art. 37 lit. a).

Comitetul pentru Drepturile Copilului (2011), prin *Comentariul general nr. 13* a menținut constant poziția potrivit căreia toate formele de violență împotriva copiilor, oricât de ușoare ar fi, sunt inacceptabile, respectiv Comentariul nu lasă loc niciunui nivel de violență legalizată împotriva copiilor și denotă că „toate formele de violență fizică sau psihică” sunt inacceptabile. În acest sens Comentariul enumeră toate formele de violență (para. 20-32) împotriva copiilor pentru a nu lăsa loc de interpretări⁴⁷.

CPP în art. 110¹ alin. (1) stabilește 3 categorii de infracțiuni în care copilul, având calitatea procesuală de victimă sau martor al infracțiunilor este audiat în condiții speciale și anume, în cauzele penale privind infracțiuni **cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie.**

Potrivit statisticii oficiale a Procuraturii Generale, în anul 2018 au fost audiați, în condițiile art. 110¹ CPP 204 copii (comparativ cu anul 2017 – 195 copii), din care 170 copii au fost *victime ale violenței în familie, trafic de copii sau abuz sexual* (2017 – 153)⁴⁸. Art. 110¹ CPP fiind aplicat în cazurile în care interesele minorului o cer⁴⁹.

Din interviurile realizate cu profesioniștii, s-a stabilit că opiniile exprimate privind extinderea categoriilor de infracțiuni prevăzute la art. 110¹ alin. (1) din CPP sunt neuniforme.

Majoritatea profesioniștilor sunt de părere că, în scopul protejării drepturilor copiilor, procurorii urmează să audieze copii victime sau martori ai infracțiunilor „*atât pe cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, trafic de copii sau violență în familie, cât și în alte infracțiuni*”⁵⁰.

⁴⁷ ONU, Comitetul pentru Drepturile Copilului (2011), *Comentariul general nr. 13 privind dreptul copilului la protejarea împotriva tuturor formelor de violență*, CRC/C/GC/13, 18 aprilie 2011

⁴⁸ Raportul privind activitatea Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru anul 2018, Chișinău

⁴⁹ Raportul privind activitatea Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru anul 2018, Chișinău

⁵⁰ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

Judecătorii abordează diferit, unii chiar sunt de părere că este necesară existența unei „marje de apreciere a instanței de judecată și a procurorilor, deoarece dacă deschizi un spectru larg de infracțiuni, poate apărea spațiu de abuz din partea organelor”. Mai mult ca atât că există „2 etape privind admisibilitatea demersului procurorului pentru solicitarea de audiere în condiții speciale a copiilor, mai întâi se verifică admisibilitatea demersului, de ce acum a venit procurorul, poate nici să nu aibă loc necesitatea audierii părții vătămate”⁵¹. Alții consideră că norma nu este restrictivă, deoarece legea prevede destul de clar că copilul poate fi audiat în condiții speciale în orice alte situații când interesul superior al copilului prevalează, „un exemplu ar fi că a fost audiat în condiții speciale copilul care a fost martorul la o tâlhărie, respectiv dacă interesul copilului o cere, acesta este audiat în condiții speciale”⁵².

Alți profesioniști consideră că: „cele trei componente de infracțiuni din 110¹ alin. (1) CPP urmează a fi revăzute”⁵³. „Lista infracțiunilor de la art. 110¹ alin. (1) CPP este restrictivă și este necesar ca audierea în condiții speciale să fie efectuată în toate cazurile în care interesele copilului o cer”⁵⁴.

CDC stabilește ca Statele membre să protejeze copilul împotriva exploatarei economice, oricărei forme de exploatare sexuală și de violență sexuală, pentru a preveni răpirea, vânzarea și traficul de copii în orice scop și sub orice formă, torturii, pedepselor sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Comitetul pentru Drepturile Copilului (2011), prin *Comentariul general nr. 13* a menținut constant poziția potrivit căreia toate formele de violență împotriva copiilor, oricât de ușoare ar fi, sunt inacceptabile.

Constituția Republicii Moldova prevede că dacă există neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale (art. 4).

Codul de procedură stabilește că în desfășurarea procesului penal nu pot avea putere juridică legile și alte acte normative care anulează sau limitează drepturile și libertățile omului, încalcă independența judecătorească, principiile contradictorialității, precum și cele care contravin normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte (art. 2, alin. (5)).

În conformitate cu prevederile actelor juridice internaționale ratificate de către Republica Moldova și în scopul evitării aplicării diferite în practică a normei din art. 110¹ alin. (1) CPP, care prevede expres trei categorii de infracțiuni pentru care profesioniștii aplică audierea copiilor victime sau martori în condiții speciale, concluzionăm că prevederea legală privind categoriile de infracțiuni este restrictivă, deoarece orice acțiune cu caracter penal adresată împotriva copilului, urmează a fi înfăptuită cu aceeași procedură, iar atunci când legea impune niște limite, acestea trebuie excluse. Pentru o aplicare efectivă în practică a normei menționate, de către legiuitor urmează a fi lărgit cercul de infracțiuni prevăzut în art. 110¹ alin. (1) CPP.

3.1.3. Frecvența audierii copilului victimă sau martor al infracțiunilor

Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor⁵⁵ (Ghidul ONU), stabilește că este necesară limitarea numărului de interviuri: proceduri speciale pentru colectarea de dovezi de la copii victime și martori ar trebui să fie implementate pentru a reduce numărul de interviuri, declarații, audieri și în special, contact inutil cu procesul judiciar, cum ar fi prin utilizarea înregistrărilor video (para. 31).

Convenția de la Lanzarote stabilește în art. 30 evitarea revictimizării copilului, precum și asigurarea evitării contactului dintre victime și infractori la sediul instanțelor și al autorităților de

⁵¹ Interviu semi-structurat nr.34, judecător

⁵² Interviu semi-structurat nr.10, judecător

⁵³ Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

⁵⁴ Interviu semi-structurat nr. 20, procuror

⁵⁵ *Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor* adoptat de Consiliul Economic și Social al O.N.U. prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005

anchetă (art. 31), de asemenea, stabilește că numărul audierilor să fie cât mai limitat posibil (art. 35)⁵⁶.

Orientările Comitetului de Miniștri ⁵⁷ stabilesc ca numărul de interviuri să fie limitat pe cât este posibil și durata lor să fie adaptată la vârsta copilului și gradul de atenție (pct. 67). Contactul direct, confruntarea sau comunicarea dintre un copil victimă sau martor și presupusul autor al infracțiunii ar trebui, pe cât posibil, să fie evitată, cu excepția cazului în care copilul victimă solicită altfel (pct. 68).

În cadrul tuturor procedurilor judiciare, nejudiciare sau al altor acțiuni, copiii ar trebui protejați împotriva prejudiciilor, inclusiv împotriva intimidării, represaliilor și victimizării secundare (pct. 11).

CtEDO s-a pronunțat în repetate cazuri că statul are datoria de a proteja interesele victimelor. Acest lucru este valabil și pentru victimele care participă în calitate de martori în procesele penale. Interesele lor, stabilite în temeiul prevederilor Convenției, trebuie ponderate în raport cu interesele apărării (art. 2 și art. 8).

Jurisprudența CtEDO recunoaște faptul că procedurile penale privind infracțiuni de natură sexuală „adesea sunt percepute ca fiind un calvar de către victimă, îndeosebi când aceasta nu dorește să fie confruntată cu acuzatul”, iar acest lucru este chiar mai pregnant atunci când sunt implicați minorii (CEDO, *S.N. vs. Suedia*, nr. 34209/96, 2 iulie 2002). Prin urmare, Curtea a fost de acord că, în astfel de cauze, pot fi adoptate anumite măsuri în vederea protejării victimelor-copii. Cu toate acestea, Curtea a mai observat că asemenea măsuri nu trebuie să pericliteze exercitarea efectivă și corespunzătoare a drepturilor apărării, iar autorităților judiciare li s-ar putea solicita, prin urmare, adoptarea de măsuri care să echilibreze dezavantajul apărării⁵⁸.

Prevederile art. 110¹ alin. (8) CPP, stabilesc că: dacă bănuitul sau învinuitul dorește să-i adreseze întrebări martorului minor, în baza unei cereri motivate este organizată o audiere suplimentară în condițiile prezentului articol. Audiarea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil. Potrivit alin. (9) din art. 110¹ CPP, dacă în momentul audierii nu era identificat un bănuț, după identificarea persoanei și atribuirea acesteia a statutului de bănuț, în cel mai scurt timp posibil, organul de urmărire penală aduce la cunoștința bănuțului sau a apărătorului acestuia procesul-verbal al audierii, prezentându-i și copia înregistrării audio/video a acesteia. Dacă bănuțul sau apărătorul acestuia dorește să adreseze întrebări minorului, în baza unei cereri motivate se organizează audiarea suplimentară a minorului.

În scopul limitării revictimizării copilului, art. 371 alin. (11) din CPP stabilește că, audiarea repetată a minorului trebuie evitată, în măsura în care acest lucru este posibil. Tot în acest context, prevederile art. 113 alin. (6) CPP stabilesc că nici un minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și/sau morale.

Audiarea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor este desfășurată *„în scopul reducerii audierilor multiple și evitării prezenței fizice a copilului în instanța de judecată prin asigurarea unui confort psiho-emoțional copilului și pentru evitarea verbalizării experienței traumatizante”*⁵⁹.

În pofida prevederilor legale privind măsurile de evitare a revictimizării copiilor, unii profesioniști au menționat că *„oricum revictimizare are fiecare copil audiat, ...deoarece copilul este audiat repetat, începând de la prima sesizare, interviul primar până la audiarea în camera specială, ofițerul de sector, ofițerul de urmărire penală îl audiază, apoi procurorul, după aceasta poate să treacă un an de zile și din nou să fie audiat copilul în cameră specială fără să se țină cont de faptul că memoria copilului poate fi de scurtă durată, de lungă durată, pentru că sunt niște procese psihice care sunt individuale persoanei și caracteristicilor de vârstă”*⁶⁰.

De exemplu, un caz când *„copilul a fost audiat în faza de urmărire penală în condiții speciale într-un caz de viol, avocatul inculpatului a înaintat demersul ca să fie audiat repetat*

⁵⁶ Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual (Convenția de la Lanzarote), adoptată la 25 octombrie 2007. Disponibilă la <https://rm.coe.int/168046e1d9>

⁵⁷ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

⁵⁸ *„Manual de drept european privind drepturile copilului”*, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, pag.225

⁵⁹ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

⁶⁰ Interviu semi-structurat nr. 6, intervievator

*minorul în condiții speciale, fără participarea inculpatului. Demersul a fost admis, deoarece era un caz excepțional de grav, poate din aceste considerente completul din instanță a acceptat demersul, cu toate că procurorul s-a opus, însă demersul de audiere repetată s-a acceptat*⁶¹.

Deși cadrul legal procesual penal al Republicii Moldova prevede evitarea revictimizării minorului victimă sau martor al infracțiunii prin limitarea audierilor repetate, excluderea confruntării cu abuzatorul (bănuitul, învinuitul), **practica demonstrează că copiii frecvent sunt audiați mai des decât este recomandat** și „*există cazuri frecvente de contact vizual dintre victimă și abuzator*”⁶², „*în unele cazuri instanța admite prezența inculpatului, dacă avocatul obiectează, atunci instanța exclude inculpatul*”⁶³, de asemenea, „*se admite participarea bănuितului și învinuitului, reieșind din faptul că copilul și intervievatorul se află în altă camera și nu este revictimizat pentru ca să nu îi încălcăm dreptul la apărare bănuितului, învinuitului, sau cel puțin dacă nu participă bănuितul, învinuitul obligatoriu este invitat apărătorul acestuia*”⁶⁴.

În cadrul interviurilor a fost enunțat faptul că este necesar ca „*bănuitul să participe în camera de vizualizare și să aibă posibilitatea să acorde întrebări, dar să fie escortat, copilul să nu cunoască că acolo este bănuitul, pentru a exclude orice contestații ulterioare*”⁶⁵.

Deși, printre participanții la audierea copilului victimă sau martor al infracțiunii în condiții speciale nu se regăsește bănuitul sau învinuitul, acesta fiind reprezentat de apărătorul său, ales sau numit din oficiu. Deseori lipsa bănuितului sau a învinuitului în camera de vizualizare în timpul audierii copilului în condiții speciale este abordată de către profesioniști prin prisma nerespectării dreptului la un proces echitabil.

Însă excluderea bănuितului/învinuitului din lista persoanelor prezente în camera de vizualizare, potrivit jurisprudenței CtEDO, nu constituie o încălcare a dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 din CEDO. Potrivit art. 6 din Convenție, dreptul la un proces echitabil prezumă stabilirea unui echilibru între drepturile bănuितului și învinuitului și cele ale pretinsei victimă sau martor copil. CtEDO, în acest sens, a pronunțat mai multe hotărâri, inclusiv cauzele *A.S. vs. Finlanda* din 28.09.2010 și *S.N. vs. Suedia* din 02.07.2002, constatând că bănuitul sau învinuitul nu se bucură de un drept absolut de a fi prezent la audierea copilului, atât timp cât a fost informat despre aceasta și a avut posibilitatea, fiind reprezentat de către apărătorul său, să pună întrebări copilului în mod indirect prin intermediul acestuia, să aibă acces deplin la înregistrarea audio-video a audierii în termen rezonabil și să transmită, dacă are, întrebări suplimentare copilului, chiar dacă aceasta, în anumite cazuri, va determina la o a doua audiere a acestuia.

În cadrul procedurilor penale, copiii victime și martori ai infracțiunilor au dreptul la o protecție împotriva continuării victimizării cu recuperarea și reintegrarea ulterioară.

Curtea în cauza *Y vs. Slovenia* din 28 mai 2015⁶⁶ în care reclamanta Y în perioada iulie–decembrie 2001, pe când avea 14 ani, a fost agresată sexual, având calitatea de victimă a fost revictimizată prin participarea la 12 ședințe de judecată, audierea repetată în cadrul ședințelor de judecată cu întrebări în contradictoriu dintre reclamantă și pârât etc. Deși reclamanta a fost audiată în timpul anchetei, aceasta a trebuit ulterior să depună mărturie în cadrul a patru ședințe în fața Judecătoriei.

Curtea a stabilit că au trecut mai mult de 7 ani de la data la care reclamanta a depus plângerea până la data pronunțării hotărârii în primă instanță.

Statul pîrît a încălcat obligațiile procedurale prevăzute la art. 3 din Convenție: protecția integrității persoanei reclamantei în cadrul acțiunii penale având ca obiect agresiunea sexuală săvârșită contra sa. Astfel, din moment ce o confruntare directă între persoanele inculpate pentru infracțiuni de violență sexuală și presupusele lor victime implică riscul de a le traumatiza și mai mult pe acestea din urmă, în opinia Curții, necesitatea audierii în contradictoriu în persoană a victimei de către pârât trebuie să fie evaluată foarte atent de instanțele naționale, cu atât mai mult cu cât întrebările au un caracter mai intim. În opinia Curții, vârsta fragedă a reclamantei – aceasta fiind minoră atunci când au avut loc presupusele agresiuni sexuale –

⁶¹ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

⁶² Interviu semi-structurat nr. 6, intervievator

⁶³ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

⁶⁴ Interviu semi-structurat nr. 20, procuror

⁶⁵ Interviu semi-structurat nr. 10, judecător

⁶⁶ CEDO, *Y vs Slovenia*, nr. 41107/10, din 28 mai 2015; definitivă la 28.08.2015

constituiau aspecte de o sensibilitate deosebită care impuneau, în mod corespunzător, o abordare sensibilă din partea autorităților care desfășurau procedura penală în litigiu.

Curtea consideră că autoritățile au depășit considerabil nivelul de disconfort inerent depunerii unei mărturii de către o victimă a unor presupuse agresiuni sexuale și, prin urmare, nu pot fi justificați de cerințele unui proces echitabil. Curtea este de părere că modul în care s-a desfășurat procedura penală, în prezenta cauză, nu a reușit să îi asigure reclamantei protecția necesară astfel încât să realizeze un echilibru corespunzător între drepturile și interesele acesteia protejate prin art. 8, pe de o parte, și dreptul la apărare al lui X protejat prin art. 6 din Convenție, pe de altă parte. Rezultă că a fost încălcat art. 8 din Convenție.

În acest sens, Curtea consideră în primul rând că, în cadrul proceselor penale, integritatea personală a victimelor unor infracțiuni trebuie, prin însăși natura situației, să fie protejată în primul rând de către autoritățile publice care desfășoară procesele.

Așadar, deoarece nu se respectă în totalitate o audiere completă la etapa urmăririi penale, în unele cazuri, inevitabil urmează o audiere suplimentară a minorului în instanță, deși acest lucru are un impact negativ asupra copilului care este traumatizat în continuare, din considerentul că copilul povestește repetat despre abuzurile la care a fost supus.

Faptele menționate mai sus vin să confirme că, deși legiuitorul a intervenit cu un șir de modificări legislative în art. 110¹ CPP în scopul evitării revictimizării copiilor victime ale infracțiunilor, oricum ei sunt frecvent **revictimizați la faza de urmărire penală prin contact vizual dintre victimă și abuzator, audiere repetată în unele cazuri, depășirea termenului rezonabil de audiere în condiții speciale prin prisma CPP.**

În perioada anilor **2016-2018** procurorii au solicitat audierea suplimentară/repetată doar într-un singur caz în cadrul urmăririi penale. Astfel, organul de urmărire penală a Inspectoratului de poliție Glodeni la 07.12.2017 a pornit urmărirea penală în baza art. 175 Cod Penal, pe faptul comiterii acțiunilor perverse săvârșite față de o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani. În vederea evitării revictimizării, victima S. I. de 14 ani a fost audiată în condițiile art.110/1 Cod de procedură penală.

Drept temei pentru a audia suplimentar/repetat victima a servit faptul că în rezultatul administrării unor probe noi au apărut circumstanțe noi care au determinat audierea suplimentară a victimei.

Totodată, în perioada anilor 2016 - 2018 în cadrul examinării cauzelor penale în instanța de judecată de către avocații inculpaților au fost înaintate 21 de demersuri privind audierea suplimentară/repetată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor (în anul 2016 – 9, în anul 2017 – 7, în anul 2018 - 5).

Din numărul total al demersurilor înaintate în 2 cazuri acestea au fost admise de instanța de judecată, dispunând audierea suplimentară/repetată a 4 copii în ședința de judecată, cu toate că aceștia au fost audiați de judecătorul de instrucție în condițiile art.110¹ CPP, în cadrul urmăririi penale.

Astfel, Judecătoria Bălți (sediul Fălești) în anul 2016 în cadrul examinării cauzei penale pornite în baza art. art.27-171 alin.3 lit. b) Cod penal, pe faptul comiterii tentativei de viol asupra minorei în vârstă de până la 14 ani, a admis demersul apărătorului, dispunând audierea repetată a victimei și doi martori ai infracțiunii în ședința de judecată, Judecătoria Cahul (sediul Taraclia) în anul 2017 examinând cauza penală pornită pe faptul abuz sexual comis asupra unei minore sub 14 ani, a admis demersul apărătorului, dispunând audierea repetată a victimei în instanța de judecată, În ambele cauze penale audierile suplimentare/repetate a copiilor au avut loc în baza unor cereri motivate înaintate de avocați întru elucidarea unor circumstanțe noi, ce au fost stabilite în cadrul cercetării cazului în instanța de judecată.

Audierea suplimentară s-a desfășurat în condiții speciale, conform procedurii stabilite de Codul de procedură penală, ținând cont de caracterul excepțional al procedurii de audiere repetată a copilului victimă/martor al infracțiunii specificat în art.371 alin.(1¹) Cod de procedură penală⁶⁷.

Aceasta denotă și o slabă instruire a unor profesioniști cât și o atitudine superficială în implementarea prevederilor CPP. Deși de către Procuratura Generală este evaluată activitatea procurorilor pe acest segment, prin acordarea asistenței metodologice necesare și orientând

⁶⁷ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

procurorii asupra măsurilor imediate și eficiente pentru copiii victime ai infracțiunilor, oricum **este necesar un mecanism de monitorizare a modului în care sunt aplicate prevederile CPP** de către procurori în cadrul proceselor de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

3.1.4. Specializarea și instruirea profesioniștilor care interacționează cu copii în procesul de audiere a copilului victimă sau martor al infracțiunii

Ghidul ONU stabilește că profesioniștii trebuie să fie instruiți pentru a proteja și satisface eficient nevoile copiilor victime și martori, inclusiv în unități și servicii specializate (para. 41)⁶⁸.

Regulile de la Beijing⁶⁹ cer personal calificat și profesionist, care a beneficiat de o instruire specială în prealabil, coordonarea instituțiilor și folosirea studiilor ca bază pentru programe de dezvoltare, politici de evaluare la luarea de decizii. Tot personalul din justiția juvenilă trebuie să primească o instruire specială și să fie răspunzători pentru toate acțiunile și strategiile lor⁷⁰.

Orientările Comitetului de Miniștri⁷¹ stabilesc că interviurile trebuie să fie efectuate de profesioniști instruiți. În cazul în care sunt necesare mai multe interogatorii, este de preferat ca acestea să fie efectuate de către aceeași persoană cu scopul de a se asigura coerența abordării în interesul superior al copilului (pct. 66). Specialiștii care lucrează cu copiii și în interesul acestora ar trebui să beneficieze de formare interdisciplinară adecvată cu privire la drepturile și nevoile copiilor din diferite categorii de vârstă, precum și la tipurile de proceduri care le sunt adaptate acestora. Specialiștii ar trebui să beneficieze de pregătirea necesară pentru a comunica cu aceștia indiferent de vârsta și stadiul lor de dezvoltare, precum și cu copiii aflați în situații speciale de vulnerabilitate (pct. 15).

Reieșind din faptul că orice interacțiune a profesioniștilor cu copii victime sau martori ai infracțiunilor este sensibilă, mai ales *„pe cauzele penale în care figurează minorii, procurorii specializați sunt desemnați de către procurorul-șef al procuraturilor teritoriale”*⁷².

*„Fiecare specialist care interacționează cu copii trebuie să aibă o pregătire specială ceea ce lasă de dorit la specialitățile de drept, dacă psihologii și pedagogii sunt pregătiți în a interacționa cu copiii, însă ei nu dispun de cunoștințe elementare juridice, referitor la profesioniștii în drept: dacă cunosc procedura legală, nu dispun însă de aptitudini suficiente ce țin de interacțiunea cu copiii”*⁷³.

Există cazuri în cadrul audierilor în condiții speciale a copiilor în care *„participă o persoană care nu este pregătită, de exemplu se prezintă persoanele de la poliție care sunt angajate în calitate de psihologi, însă nu au pregătirea și instruirea necesară, prezența lor este formală pentru semnarea procesului-verbal, dar în unele cazuri, chiar nici nu este prezent psihologul, însă intervievatorul este prezent”*⁷⁴.

Majoritatea profesioniștilor consideră că este necesară prezența procurorilor și a judecătorilor specializați în cauzele penale unde figurează copii victime sau martori ai infracțiunilor.

*„Toți procurorii pot avea în gestiune și alte cazuri penale, nu numai cauze penale cu copii victime sau martori ai infracțiunii, pentru că cauzele penale de obicei se repartizează de către procurorul-șef și depinde de volumul de lucru al tuturor procurorilor”. Pentru fiecare procuror „la început de an este stabilit programul de activitate unde se menționează competența fiecărui procuror prin ordinul Procurorului șef raional”*⁷⁵. De exemplu, unii din procurori chiar sunt de

⁶⁸ Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor adoptat de Consiliul Economic și Social al O.N.U. prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005

⁶⁹ Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile - "Regulile de la Beijing" (adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985)

⁷⁰ V. Puică, "Justiția juvenilă îndrumar pentru judecători și procurori", Chișinău, 2014

⁷¹ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

⁷² Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

⁷³ Interviu semi-structurat nr. 22, oficiul Ombudsmanul pentru drepturile copilului

⁷⁴ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

⁷⁵ Interviu semi-structurat nr. 12, procuror

părerea că „trebuie să fie pe fiecare categorie de infracțiuni procurori specializați, reieșind din faptul că este vorba de proceduri speciale”⁷⁶.

Potrivit Ordinului nr. 808-p din 07.09.2010 privind sarcinile Procuraturii în domeniul protecției drepturilor copilului și înfăptuirii justiției pentru minori, s-a stabilit ca dosarele privind minorii să fie gestionate de procurorii specializați, în practică acești procurori însă au în gestiune și alte dosare în care figurează adulți. În unele situații, această specializare a procurorilor practic a dispărut, ceea ce se răsfîrge asupra calității gestionării dosarelor în care sunt implicați copiii victime sau martori ai infracțiunilor.

În cele mai dese cazuri, însă, „procurorii specializați precum și ofițerii de urmărire penală specializați au în gestiune dosare penale cu minori, indiferent că sunt cauze penale în care copii au comis infracțiuni sau au statut de victimă sau martor”⁷⁷.

Cu referire la ofițerii de poliție, deși marea majoritatea profesioniștilor au menționat că aceștia sunt specializați, au fost exprimate opinii precum că „nu sunt ofițeri de poliție specializați care să instrumenteze cauze penale numai cu minorii”⁷⁸. Într-un raion vizitat, însă, s-a constatat că există ofițeri de urmărire penală specializați în cazurile cu minorii și anume „femei pentru un contact mai bun cu copii”⁷⁹. În ceea ce privește ofițerii de urmărire penală care au în gestiune cauzele cu minorii, concluzionăm că nu este o claritate la desemnarea acestora, poate fi prezent criteriul de gen, sau în alte cazuri ofițerii de serviciu care sunt în grupul operativ.

În ceea ce privește judecătorii specializați, „orice judecător de instrucție poate examina asemenea demersuri ale procurorilor privind audierea în condiții speciale ale copiilor victime sau martori ai infracțiunilor”⁸⁰. De exemplu, în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani cauzele penale unde inculpatul infracțiunii este minor se distribuie celor 3 complete de judecători specializați pe minori, care examinează în fond și cauzele penale unde figurează copiii victime sau martori ai infracțiunilor. Cu referire la distribuirea cauzelor penale în instanța de judecată în care figurează copiii victime sau martori ai infracțiunii, **nu există un mecanism identificat după care să fie repartizate aceste cauze penale**. Distribuția cauzelor penale în instanța de judecată „cu implicarea copiilor victime sau martori a infracțiunilor nu se distribuie în dependență de acest criteriu, însă dosarul se distribuie după criteriul inculpat minor”⁸¹. Alți profesioniști au afirmat că la distribuția dosarelor „ar trebui să fie prezent criteriul de copil victimă sau martor al infracțiunii”⁸².

Participanții la proces nu totdeauna dau dovadă de o pregătire corespunzătoare privind necesitățile copiilor victime, prestația lor fiind ca și în cazul adulților victime în cadrul procesului penal. În scopul respectării drepturilor copilului este necesară specializarea de facto a procurorilor și colaboratorilor de poliție doar pe cauzele unde figurează minori, inclusiv și instruirea continuă în acest sens.

Specialiștii care interacționează cu copii în procesul de audiere în condiții speciale, au menționat că au participat la cel puțin o instruire. Însă pentru o mai bună specializare și formare profesională este necesară realizarea sistematică a instruirilor și a schimbului de experiențe.

Profesioniștii care interacționează cu copiii, după caz să fie supuși unor monitorizări periodice, în conformitate cu legislația națională fără a aduce atingere independenței sistemului judiciar, cu scopul de a garanta faptul că aceștia sunt apți să lucreze cu copiii. Periodic să fie evaluați asupra audierilor înfăptuite în vederea menținerii calificării.

În concluzie, pentru ca statul să asigure o justiție prietenoasă copilului, adecvată vârstei și necesităților sale, trebuie să fie întreprinse măsuri de instruire a profesioniștilor din sistemul judiciar care interacționează cu copiii, pentru ca să fie prestate servicii de calitate cu respectarea garanțiilor și drepturilor copilului, având o abordare complexă și atentă față de copiii ca de exemplu:

- instruire continuă a profesioniștilor, prin intermediul Institutului Național de Justiție, care să includă un modul special privind audierea copiilor victime și martori ai infracțiunilor;

⁷⁶ Interviu semi-structurat nr. 20, procuror

⁷⁷ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

⁷⁸ Interviu semi-structurat nr. 2, ofițer de urmărire penală

⁷⁹ Interviu semi-structurat nr. 7 ofițer de urmărire penală

⁸⁰ Interviu semi-structurat nr. 34, judecător

⁸¹ Interviu semi-structurat nr. 31, judecător

⁸² Interviu semi-structurat nr. 10, judecător

- un program național de instruire a ofițerilor de poliție, procurorilor, intervievatorilor, judecătorilor care interacționează cu copiii. Programul să aibă la bază teoria și activitatea practică care să se desfășoare în Centrele specializate instituite pentru audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor;
- instituirea în cadrul Academiei de Poliție, a unui curs privind copii victime sau martori ai infracțiunilor;
- program de instruire obligatorie a absolvenților instituțiilor superioare de învățământ cu specializarea drept, care se angajează în calitate de ofițeri de urmărire penală prin intermediul cursurilor de instruire inițială pe toate cauzele de violență asupra copiilor și a abilităților de comunicare în raport cu copii etc.

3.1.5. Asistența juridică garantată de stat

Regulile de la Beijing⁸³ în art. 15.1 stabilesc că minorul are dreptul de a fi reprezentat printr-un consilier sau să ceară desemnarea unui avocat din oficiu, atunci când dispozițiile care prevăd această asistență există în țară. Totodată, acest alineat nu fixează expres că prevederea ar avea referire numai la minorul învinuit, inculpat sau condamnat, lăsându-ne spațiu de interpretare în sensul că și victima, partea vătămată minoră, de asemenea poate beneficia de o astfel de reprezentare⁸⁴.

Orientările Comitetului de Miniștri⁸⁵ stabilesc că copiii ar trebui să aibă acces la asistență juridică gratuită, în condiții similare sau mai indulgente decât în cazul adulților (pct. 38). Avocații care reprezintă copiii ar trebui să fie instruiți și să cunoască foarte bine drepturile acestora și aspectele conexe, să urmeze cursuri periodice și aprofundate de formare profesională și să fie capabili să comunice cu copiii, în funcție de nivelul acestora de înțelegere (pct. 39).

În conformitate cu prevederile art. 19 alin. (11) din Legea nr. 197 din 26.07.2007 privind asistența juridică garantată de către stat, copii victime ai infracțiunilor au dreptul la asistență juridică calificată. În cazurile în care persoana incapabilă participantă la proces nu-și poate exercita de sine stătător drepturile prevăzute de CPP și de alte acte normative, în conformitate cu art. 76 din CPP aceste drepturi pot fi exercitate de către reprezentantul legal.

Potrivit art. 77 alin. (1) din CPP, reprezentanții legali ai victimei, părții vătămate sunt părinții, tutorii sau curatorii lor. Pentru copilul victimă care nu are părinți sau rude apropiate, reprezentant legal poate fi autoritatea tutelară. Pentru a se asigura că interesele părții vătămate sunt reprezentate de acele persoane care îi sunt apropiate copilului și în care el are încredere, legiuitorul la art. 77 alin. (4) din CPP stabilește că nu se admite în procesul penal în calitate de reprezentant legal al victimei, părții vătămate persoana căreia i se incumbă cauzarea, prin infracțiune, a prejudiciului moral, fizic sau material. Art. 77 alin. (3) CPP prevede că organul de urmărire penală sau, după caz, instanța de judecată, prin hotărâre motivată admite în calitate de reprezentanți legali ai părții vătămate pe unul din părinți, înfietori, tutori sau curatorii. Prioritate are acea candidatură dintre părinți, înfietori, tutori sau curatorii care este susținută de toți ceilalți reprezentanți legali sau de către minor. În caz contrar, chestiunea admiterii reprezentantului legal o decide organul de urmărire penală sau instanța de judecată.

În situația în care minorul este victimă a unei infracțiuni, reprezentantul legal al copilului victimă poate solicita de la Oficiul teritorial CNAJGS desemnarea unui avocat. Asistența juridică se acordă indiferent de nivelul de venit al solicitantului, intervenția avocatului se face în baza deciziei coordonatorului CNAJGS și a mandatului. Avocatul poate interveni și în cazul încheierii unui contract de asistență juridică cu reprezentantul legal al copilului, cu prezentarea mandatului semnat de către acesta. În practică se pot întâlni situații când după prima întâlnire cu avocatul, reprezentantul legal al copilului refuză să semneze mandatul avocatului pe motiv că s-a împăcat cu agresorul. Într-o astfel de situație, pentru a asigura protecția copilului victimă se recomandă să se depună în scris o sesizare cu referire la situația copilului victimă către

⁸³ Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile - "Regulile de la Beijing" (adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985)

⁸⁴ V. Rusu, A. Țurcan, "Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor victime și martori în procesul penal", Chișinău, 2015

⁸⁵ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

autoritatea tutelară. Prin această sesizare avocatul va informa instituțiile abilitate prin lege cu atribuții de protecție a copilului cu referire la situația copilului care este victimă, circumstanțele în care i-a devenit cunoscut cazul și care au determinat imposibilitatea asistării copilului victimă, acțiunile întreprinse de avocat până la acel moment și probele care au fost obținute. Identificarea reprezentantului legal în care copilul victimă sau martor are încredere are o mare însemnătate, deoarece prezența sau sfaturile acestei persoane pot influența în mod deosebit declarațiile victimei și martorului, îi pot înlătura nesiguranța, acordându-i liniștea necesară pentru darea declarației⁸⁶.

Conform Orientărilor Comitetului de Miniștri, pentru o eficientă asistență juridică a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, autoritățile urmează să elimine orice obstacol de orice tip din calea accesului copiilor la justiție (pct. 35)⁸⁷.

Orientarea 35 recomandă statelor să elimine toate obstacolele din calea accesului copiilor la justiție, obstacolele pot fi de diferite feluri, mai ales în cazul unui potențial conflict de interese între copii și părinții acestora, ar trebui să se evite cerința privind acordul parental.

Ar trebui să se garanteze o reprezentare corespunzătoare și dreptul de a fi reprezentat independent de părinți, în special în cadrul procedurilor în care părinții, membrii familiei sau îngrijitorii sunt autorii prezumtivi ai infracțiunii. (pct. 43 din Orientări).

Asistență juridică garantată de stat ar trebui să fie eficientă în practică, inclusiv în asistența copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, prin limitarea cât mai mult posibil la orice cerințe procedurale, în special în cazurile refuzului nejustificat al unui părinte ca să nu împiedice copilul să apeleze la justiție.

În marea majoritate a cauzelor unde figurează copii victime și martori ai infracțiunilor avocații sunt prezenți, *„Însă așa ca garanți de stat”*⁸⁸. *„Asistența juridică garantată de stat îi foarte slabă, dar în cazul dat îi accesibilă”*⁸⁹.

Pe de altă parte, asistența garantată de stat *„este pur formală, în ceea ce privește aportul avocaților în cadrul acestor proceduri speciale, de obicei în ședințele de judecată ei tac, unii dintre avocați nici nu se prezintă, respectiv acțiuni civile nu înaintează”*⁹⁰.

Deși copiii, dacă sunt eligibili pot beneficia de asistență juridică gratuită acordată de către stat prin intermediul reprezentanților legali, există însă cazuri când interesul superior al copilului nu coincide cu interesele reprezentanților legali. Așadar, copiii se confruntă cu limitări privind apărarea drepturilor lor, atunci când copiii nu sunt eligibili să beneficieze direct de asistență juridică garantată de către stat. În acest sens, autoritățile de stat, prin ajustarea Legii privind asistența juridică garantată de stat urmează să elimine toate obstacolele din calea accesului copiilor la justiție, inclusiv prin dezvoltarea sistemului prin care refuzul nejustificat al unuia din părinți să nu împiedice copilul să apeleze direct la justiție.

3.2. Spațiile de audiere în condiții speciale a copiilor victime și martori ai infracțiunilor

3.2.1. Amplasarea camerelor de audiere

Potrivit Ghidului ONU⁹¹, profesioniștii trebuie să abordeze copiii victime și martori cu sensibilitate, astfel încât să fie asigurate proceduri sensibile copiilor, inclusiv să folosească camere de interviu concepute pentru copii (para. 30 lit. (d)).

Convenția de la Lanzarote, stabilește că audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor urmează să fie desfășurate în spații special concepute sau amenajate în acest scop.

⁸⁶ V. Rusu, A. Țurcan, *"Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor victime și martori în procesul penal"*, Chișinău, 2015

⁸⁷ Consiliul European, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

⁸⁸ Interviu semi-structurat nr. 6, intervievator

⁸⁹ Interviu semi-structurat nr. 10, judecător

⁹⁰ Interviu semi-structurat nr. 7, ofițer de urmărire penală

⁹¹ *Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor* adoptat de Consiliul Economic și Social al O.N.U. prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005

Orientările Comitetului de Miniștri⁹² fac apel la statele membre să depună toate eforturile posibile pentru ca minorii să depună mărturie în cele mai favorabile spații și în cele mai bune condiții, adaptate la vârsta, maturitatea și nivelul lor de înțelegere, ținându-se cont de eventualele dificultăți de comunicare ale acestora (pct. 64), iar camerele pentru interviuri și așteptare trebuie să fie amenajate într-un mediu prietenos copilului.

Astfel, în conformitate cu prevederile art. 6 pct. 4¹ din CPP, *camera de audiere* este acel spațiu amenajat pentru audierea minorului victimă sau martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹ CPP, care are legătură cu camera de vizualizare prin echipamentul de recepție și înregistrare audio și video, în care sînt plasați minorul supus audierii și intervievatorul. În acest sens, *camera de vizualizare*, în conformitate cu art. 6 pct. 4² CPP, este acel spațiu amenajat pentru audierea minorului victimă sau martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, în care sînt plasați participanții la procesul de audiere, cu excepția minorului supus audierii și a intervievatorului.

Camera de audiere a copilului trebuie să prezinte un spațiu confortabil, agreat de către copil, care pe parcursul audierii, să asigure copilul cu siguranță psihologică și fizică. Standardele acceptate la nivel internațional prezintă camera de audiere a copilului drept o combinație din trei sau cel puțin două încăperi separate⁹³.

Ghidul metodologic nr. 25/25 din 03.08.2015 stabilește că utilizarea camerei de audiere este benefică pentru copil, întru evitarea contactului vizual și confruntării dintre copil și abuzator, respectînd, totodată, dreptul la apărare a persoanei bănuite/învinuite; asigurarea unui mediu prietenos, potrivit pentru verbalizarea experienței traumatizante; reducerea audierilor multiple; evitarea prezenței fizice a copilului în instanța de judecată; asigurarea unui confort psiho-emoțional copilului și familiei acestuia pe întreaga durată a procesului penal (para. 10).

Statistica oficială denotă „o *tendință de creștere a numărului de audieri a copiilor în camere speciale în calitate de martori sau victime ale infracțiunilor, în condițiile art. 110¹ CPP. În perioada anilor 2016 – 2018 în camerele special amenajate din sediile Procuraturilor raioanelor Anenii Noi, Cahul, Călărași, Leova, Ocnița, Orhei, Soroca și Comrat au fost realizate 89 audieri în condiții speciale, ceea ce constituie 16 % din numărul total – 567 de audieri*”⁹⁴.

Studiul Institutului de Marketing și Sondaje (IMAS), din 2016, relevă că în raioanele unde au avut loc interviurile, camerele de audiere sunt amplasate în incinta Procuraturilor și Instanțelor de Judecată. În incinta Instanțelor de Judecată drept camere de vizualizare servesc sălile de ședință. Din acest motiv disponibilitatea acesteia reprezintă un factor care contribuie la tergiversarea fixării ședințelor. Nu există persoană responsabilă de echipamentul tehnic, remedierea deficiențelor tehnice apărute pe parcursul ședințelor de audiere este pusă în seama angajaților procuraturii sau judecătoriei⁹⁵.

Audierea copilului în biroul ofițerului de poliție, al procurorului sau în instanța de judecată, are impact negativ asupra bunăstării psihice a copilului.

Opinii diferite au fost exprimate de profesioniștii cu privire la oportunitatea amplasării geografice a camerelor de audiere în condiții speciale, numărul de camere, instituție publică unde să fie localizată camera de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, standardele acestor camere etc.

Marea majoritate a profesioniștilor susțin că spațiile de audiere a copiilor în condiții speciale urmează să fie amplasate în afara instituțiilor publice (Procuratură, Instanță de judecată, Poliție), pentru a fi evitat contactul cu aceste instituții și cu oamenii legii prezenți în aceste instituții care pot genera traumatizarea repetată a copiilor audiați.

Amplasarea camerelor de audiere în afara acestor instituții publice ar asigura un climat psiho-emoțional liniștit și agreabil pentru copii care urmează a fi audiați, iar „*practica demonstrează mai multe beneficii pentru copil, atunci când camera este separată de toate aceste instituții, deoarece copilul vine într-o atmosferă plăcută și prietenoasă pentru el*”⁹⁶.

⁹² Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

⁹³ "Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime sau martori ai infracțiunilor" aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015

⁹⁴ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

⁹⁵ E. Moraru, R. Ionichi, E. Petruți, "Atitudinile, cunoștințele și practicile specialiștilor cu referire la aplicarea procedurilor prietenoase în investigarea cazurilor cu implicarea copiilor sub 14 ani, victime/martori ai infracțiunilor", raport de cercetare, 2016

⁹⁶ Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

„ Camerele urmează să fie localizate separat de instituțiile publice și anume în centre specializate pentru copii”⁹⁷.

Deși, majoritatea profesioniștilor consideră oportună amplasarea camerei de audiere în afara instituțiilor publice, există și păreri că: *„nu are importanță unde este amplasată camera de audiere în condiții speciale, copii nu sesizează ce este Curtea de Apel, ei se prezintă împreună cu părinții, psihologi, pedagogi, atunci când există careva probleme”⁹⁸.*

Amplasarea camerei de audiere poate fi *„oriunde, dar să aibă toate condițiile de audiere în condiții speciale, de exemplu, la Direcția asistență socială și protecția familiei, dar avînd în vedere că sunt implicați mulți participanți în cauze penale, pentru judecător este util să existe o cameră de audiere în instanță, deoarece el se deplasează dintr-un proces în altul”⁹⁹.*

Profesioniștii din cadrul instanțelor de judecată, consideră că *„justiția se face în cadrul sediilor instanțelor de judecată, respectiv locul camerelor de audiere este în instanța de judecată, deoarece instanța de judecată este accesibilă pentru toți, fiind o sală de ședințe, dotată în plus cu echipamentele speciale”¹⁰⁰.*

Camere speciale *„trebuie să existe și în procuratură și în cadrul instanțelor de judecată, poate nu în toate instanțele cel puțin după zone. Pe de altă parte, la etapa urmăririi penale când este audiat copilul de judecătorul de instrucție, cel mai bine este de a fi utilizat serviciile centrelor specializate, unde copilul se simte confortabil și unde sunt specialiști”¹⁰¹.*

Actualmente copii sunt audiați în camere de audiere în condiții speciale din cadrul Instanțelor de judecată, Procuratură, Curți de Apel și IGP (cu excepția centrelor specializate CNPAC, La Strada care au condiții de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor conform standardelor pentru o justiție prietenoasă copiilor).

„Ministerul Justiției a instituit anterior un grup de lucru care a inspectat practic toate camerele de audiere în condiții speciale din țară. S-a constatat că sunt peste 50-60 de camere de audiere în condiții speciale, dintre care nici 10% din ele nu corespund standardelor minime necesare”¹⁰².

Deși camerele de audiere în condiții speciale trebuie să corespundă standardelor pentru o justiție prietenoasă copiilor, *„există și camere de audiere care sunt folosite și în calitate de sală de ședință de judecată (de exemplu în cadrul Curții de Apel Bălți), astfel este necesară adaptarea după orarul ședințelor fixate, cameră de vizualizare este separată”¹⁰³.*

Acest fapt poate să tergiverseze procesul de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, ori legea procesual penală stabilește expres că audierea copiilor trebuie desfășurată în termeni restrînși.

După părerea unor profesioniști ar fi benefică crearea centrelor specializate pentru copii victime sau martori ai infracțiunilor de tip Barnahus, care să fie *„institute pe trei maxim regiuni”¹⁰⁴.* Cu atât mai mult că din practica anterioară privind crearea camerelor în toate instituțiile publice (Procuraturi, Instanțe de judecată, IGP) au demonstrat ineficiența lor, reieșind din numărul mic de audieri care au avut loc, nerespectarea algoritmului uniform de amenajare, *cu excepția procuraturii care a amenajat cele 8 camere de audiere uniform, conform standardelor*¹⁰⁵.

În acest context, *în perioada anilor 2016 – 2018 în camerele special amenajate din sediile Procuraturilor raioanelor Anenii Noi, Cahul, Călărași, Leova, Ocnița, Orhei, Soroca și Comrat au fost realizate 89 audieri în condiții speciale, ceea ce constituie 16 % din numărul total – 567*¹⁰⁶.

La momentul scrierii raportului a fost aprobată HG nr.708 din 27.12.2019 privind Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor și standardele minime de calitate.

⁹⁷ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

⁹⁸ Interviu semi-structurat nr. 23, procuror

⁹⁹ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

¹⁰⁰ Interviu semi-structurat nr. 11, judecător

¹⁰¹ Interviu semi-structurat nr. 31, judecător

¹⁰² Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

¹⁰³ Interviu semi-structurat nr. 7, ofițer de urmărire penală

¹⁰⁴ Interviu semi-structurat nr. 13, intervievator

¹⁰⁵ Notă: Raportul anual privind implementarea PNADO 2018-2022 aprobat prin HP nr.89 din 24.05.2018

¹⁰⁶ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

În susținerea proiectului de instituire a Centrelor regionale de asistență integrată copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (modelul Barnahusurilor) pe teritoriul Republicii Moldova, reieșind din amplasarea geografică a raioanelor din Republica Moldova, unii dintre profesioniști au declarat că *„țin cont de rezultatul pilotării Centrului Barnahus din mun. Bălți, dar consideră că, decât să întreții 50 de camere de audiere pe țară, este suficient în 4 regiuni, maxim 5 centre de tip Barnahus (Nord, Sud, mun. Chișinău, UTA Găgăuzia, fiindcă este specific de ordin național și cultural)”*¹⁰⁷.

Pe de altă parte însă există și păreri rezervate privind *„instituirea acestor Centre specializate de tip Barnahus (mun. Bălți, mun. Chișinău și mun. Cahul)”*, deoarece instituirea *„regională a acestor camere speciale o să implice cheltuieli foarte mari și o să fie destul de anevoios pentru copii ca să fie transportați de exemplu de la Orhei la Chișinău”*¹⁰⁸.

Deși există camere de audiere în marea majoritate a instituțiilor publice din țară, doar un număr limitat sunt amenajate conform standardelor unei justiții pentru copii, pentru ca audierea copilului să aibă loc într-o atmosferă prietenoasă pentru evitarea la maxim a revictimizării copiilor.

Astfel, se desprinde concluzia că camerele speciale în care sunt audiați copii urmează să fie amplasate în Centre regionale de asistență integrată a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor. În cazul în care nu sunt prezente aceste Centre specializate pentru copii în raioane, atunci ca alternativă, aceste camere speciale de audiere urmează să fie localizate în cadrul SAP-urilor raionale, pentru ca copii să nu fie traumați repetat, inclusiv prin contact vizual cu oamenii legii. Amplasarea camerelor nu trebuie să fie în fiecare localitate, deoarece este suficientă amplasarea în cadrul SAP-ului raional sau în cadrul unui centru specializat.

3.3. Intervievatorul - persoana cheie în procesul de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor

3.3.1. Statutul juridic al interviuatorului

Profesioniștii, conform Ghidului ONU, trebuie să fie instruiți pentru a proteja și satisface eficient nevoile copiilor victime și martori, inclusiv în unități și servicii specializate (para. 41).

Atât Orientările Comitetului de Miniștri, cât și Convenția de la Lanzarote la art. 35, stabilesc faptul că audierea copilului trebuie să fie efectuată de către profesioniști pregătiți și instruiți anume pentru aceasta.

Potrivit art. 6 din CPP **interviuator** este persoană invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹. În procesul de audiere a minorului, interviuatorul are statut de **specialist**.

Totodată, potrivit prevederilor art. 110¹ CPP alin. (1) al RM, audierea martorului minor se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui **interviuator**.

CPP nu prevede drepturile și obligațiile interviuatorului, deoarece în procesul de audiere a minorului, interviuatorul are statut de specialist. Având calitate procesuală de specialist, interviuatorul dispune de drepturile și obligațiile prevăzute de art. 87 CPP ale specialistului.

Deși interviuatorul din cadrul procesului penal are statut de specialist care intră în contact direct cu copilul, **cadrul juridic intern al RM nu conține reglementări clare cu privire la statutul juridic al interviuatorului, procedura de instruire, angajare, evaluare, precum și mecanismul de finanțare și monitorizare a muncii etc.**

În calitate de interviuator sunt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, fiind instruite pentru această sarcină¹⁰⁹. Totodată, în conformitate cu prevederile pct. 22 din Ghidul metodologic nr. 25/25 din 03 august 2015, interviuator poate fi persoana cu studii juridice sau studii în psihologie, cu experiență în audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunii și instruirea asupra modului de comunicare cu minorii. Dovadă a abilităților

¹⁰⁷ Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

¹⁰⁸ Interviu semi-structurat nr. 6, interviuator

¹⁰⁹ Cod de procedură penală, art. 6

interviewatorului poate servi certificatul de participare la cursurile de instruire, inclusiv la INJ și/sau participarea la cel puțin trei proceduri de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

De asemenea, pot fi atrase în procesul penal în calitate de interviewator persoane cu abilități de comunicare cu minorii din rândul celor care exercită profesia de psiholog, mediatori, ofițeri de probațiune, ofițeri de urmărire penală sau procurori, care au participat la cursuri de instruire a interviewatorilor. Un ofițer de urmărire penală sau un procuror poate fi atras în calitate de interviewator doar pe cauzele în care nu are sau nu a avut vreo calitate procesuală, alta decât interviewator¹¹⁰.

Conform datelor puse la dispoziție de CNPAC, din totalitatea copiilor care au beneficiat de asistență psihosocială a Centrului „Amicul” (650 copii în anii 2016-2017), 114 audieri au fost cu participarea interviewatorilor certificați¹¹¹.

„În anul 2017 de către Ministerului Justiției a fost inițiat un grup de lucru, în sarcina căruia s-a pus elaborarea proiectului de Lege privind interviewatorul sau proiectul unei Hotărâri de Guvern privind interviewatorul, însă activitatea grupului nu a avut o finalitate”¹¹².

Totodată, de către reprezentanții CNPAC s-a accentuat că la Ministerul Justiției există elaborat proiectul de **Lege privind interviewatorul**, însă nu se cunoaște dacă urmează careva acțiuni pentru a fi implementat acest proiect.

Actualmente, cadrul juridic intern nu conține norme privind procedura de selectare, acreditare, evaluare și activitate a interviewatorului. Pentru soluționarea acestui vid normativ, urmează ca Ministerul Justiției în comun cu toate părțile interesate să elaboreze un Regulament-cadru care să reglementeze statutul juridic al interviewatorului, în tandem cu legislația procesual-penală.

3.3.2. Procedura desemnării interviewatorilor

Cu referire la identificarea și desemnarea interviewatorului, majoritatea profesioniștilor au menționat că ei, de obicei solicită printr-un demers către Direcția învățământ raională în subordinea căreia este SAP-ul raional pentru a fi delegată o persoană în calitate de interviewator. Punctăm că *„la moment este un proces anevoios privind participarea interviewatorului de la Direcția de învățământ raională, deoarece nu întotdeauna este posibil de a fi delegați specialiștii, fiindcă au și alte activități de bază. Dacă interviewatorul ar fi „o persoană angajată în cadrul instanței de judecată, ar fi mai simplu de a fi identificat. De obicei, în calitate de interviewator participă persoane din cadrul Direcției învățământ raional, SAP-urile raionale și psihologul de la Direcția asistența socială și protecția familiei”¹¹³.*

„Nu există o procedură de desemnare a interviewatorului, deoarece legea nu prevede o asemenea procedură. Astfel, responsabili de identificarea interviewatorului într-un final fiind procurorii”¹¹⁴. Există opinii că „sarcina identificării și asigurării prezenței interviewatorului este plasată în seama procurorului și/sau instanței de judecată”¹¹⁵ sau că „identificarea interviewatorului poate fi pusă în sarcina ofițerului de urmărire penală”¹¹⁶.

Într-o altă părere asigurarea desemnării interviewatorului care să participe în cadrul procesului penal ar fi un specialist care ar activa în cadrul Procuraturii, *„de exemplu consultantul din cadrul Procuraturii este remunerat și ar putea să aibă și calitatea de interviewator, cu condiția ca să dispună de studiile și instruirile necesare”¹¹⁷.*

Pentru evitarea neclarităților privind identificarea și desemnarea interviewatorului, **se recomandă instituirea unei liste publice cu persoanele care dețin statutul juridic de interviewator, analogic avocaților garantați de către stat.** Deoarece, actualmente la

¹¹⁰ A. Țurcanu, "Ghid practic pentru evaluare psihologica și audierea copilului aflat în contact cu sistemul de justiție"

¹¹¹ Raportul anual 2016-2017 al CNPAC, disponibil la adresa <http://cnpac.org.md/rom/rapoarte-anuale>

¹¹² Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

¹¹³ Interviu semi-structurat nr. 3, ofițer de urmărire penală

¹¹⁴ Interviu semi-structurat nr. 10, judecător

¹¹⁵ A. Țurcanu, "Ghid practic pentru evaluare psihologica și audierea copilului aflat în contact cu sistemul de justiție"

¹¹⁶ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

¹¹⁷ Interviu semi-structurat nr. 25, procuror

demersul Procurorului, specialiștii din SAP-uri sunt constrânși să participe la audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunii, fiindcă neprezentarea poate duce la răspundere pentru nerespectarea solicitării organelor de drept. De exemplu, în raionul Orhei există un singur intervievator care are studii și este certificat corespunzător la INJ. Însă, uneori apar impedimente în audierea copilului în camerele speciale, deoarece intervievatorul certificat nu întotdeauna este disponibil, fiind antrenat în activitățile lui de bază unde este angajat.

Chiar dacă la moment nu există o reglementare privind atribuirea intervievatorului de o instituție publică (de exemplu Procuratură, instanță de judecată, Poliție etc.), din punctul de vedere al unui profesionist *„ar fi bine să existe un intervievator în fiecare raion care să participe la audierile în condiții speciale”*. Totodată, intervievatorul *„trebuie să fie un specialist cu studii pedagogice sau psihologice detașat, care să participe permanent în cadrul organelor de poliție, procuratură, instanță de judecată, poate chiar să fie încadrat în organigrama uneia dintre aceste instituții”*. Scopul este ca el să participe *„în toate fazele procesuale, începând de la inițierea cauzei penale până la examinarea cauzei penale în instanța de judecată”*¹¹⁸.

Realitatea demonstrează că intervievatorii urmează categoric să nu depindă de instituțiile publice, deoarece în momentul când intervievatorii vor fi afiliați sau vor fi angajați în raporturi de subordonare nu o să se schimbe nimic și vor exista situațiile ambigue de la moment sau pot apărea situații de abuz.

Intervievatorii care participă în cauzele penale privind audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în condiții speciale, la moment în multe din cazuri sunt invitați *„de la CNPAC, Centrul Amicul care sunt instruiți atât din punct de vedere practic cât și teoretic”*¹¹⁹.

De exemplu, în raioanele Orhei și Bălți sunt *„intervievatori certificați, competenți și instruiți în acest proces, însă în raioanele de nord situația îi destul de precară, deoarece de la Centrul Amicul (CNPAC) nu se deplasează intervievatorii din cauza distanței mari, dar acolo există o criză de specialiști, în unele cazuri penale pot să se deplaseze în orașul Bălți”*¹²⁰.

La moment, pentru a fi soluționată parțial prezența intervievatorilor în cauzele penale cu copii victime sau martori ai infracțiunilor, în marea majoritate a cazurilor sunt invitați specialiștii din cadrul SAP-urilor raionale sau de la Centrul Amicul (CNPAC). Dacă de la Centrul Amicul intervievatorii sunt instruiți, atunci din raioanele țării depinde foarte mult de fiecare specialist în parte care participă și foarte mult de calificarea pe care o posedă.

În mun. Chișinău, identificarea intervievatorului este certă și clară, deoarece este Centrul Amicul, Centrul La Strada în care activează intervievatori instruiți și certificați, însă în teritoriu sunt impedimente majore privind desemnarea intervievatorilor.

Ministerul Justiției, în calitate de autoritate publică responsabilă de elaborarea politicilor în domeniul justiției, urmează conform standardelor internaționale să elaboreze Regulamentul-cadru privind statutul juridic al intervievatorilor în cadrul procesului de audiere a copiilor victime sau martori, cu indicarea mecanismului de instruire, acreditare, evaluare, desemnare și remunerare.

3.3.3. Instruirea și certificarea

Orientările Comitetului de Miniștri¹²¹ stabilesc că toți specialiștii care lucrează cu copiii și în interesul acestora ar trebui să beneficieze de formare interdisciplinară adecvată cu privire la drepturile și nevoile copiilor din diferite categorii de vârstă, precum și la tipurile de proceduri care le sunt adaptate acestora (pct.14). Specialiștii care intră în contact direct cu copiii ar trebui, de asemenea, să beneficieze de pregătirea necesară pentru a comunica cu aceștia indiferent de vârsta și stadiul lor de dezvoltare, precum și cu copiii aflați în situații speciale de vulnerabilitate (pct.15).

Ghidul Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor prevede că este important ca intervievatorul care participă în procesul de audiere a copiilor

¹¹⁸ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

¹¹⁹ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

¹²⁰ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

¹²¹ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *Orientări privind justiția în interesul copilului*, 17 noiembrie 2010

victime sau martori ai infracțiunilor să dispună de o pregătire specială. Pregătirea profesională a persoanei care interviează copilul este un element-cheie ce contribuie esențial la organizarea eficientă a audierii copilului-victimă. Calitatea audierii, în sensul mărturiilor colectate, depinde foarte mult de abilitățile intervievatorului¹²².

Referitor la competențele și instruirile intervievatorilor, „există cazuri în care avocații care au participat în cazurile penale în care au fost audiați copii în calitate de victime în condiții speciale au contestat rezultatul acțiunii de audiere și au solicitat să fie prezentate de către intervievator un certificat care confirmă statutul său și instruirile la care a participat”¹²³.

În procesul de audiere toate întrebările adresate de intervievator pot fi schimbate pe înțelesul copilului și depinde de fiecare intervievator în parte și de nivelul lui de calificare, deoarece dacă nu este instruit corespunzător și competent intervievatorul, există riscul să fie traumatizat repetat copilul, fiindcă pentru orice victimă minoră audiată în condiții speciale, procesul de audiere poate fi perceput ca o continuare a acțiunilor traumatizante. „Modificarea conținutului întrebării adresate de asemenea poate avea un efect traumatizant pentru copii, dacă nu este pe înțelesul lor”¹²⁴.

În opinia avocaților „ar fi bine să fie anexat certificatul care confirmă că intervievatorii dispun de studiile și instruirile necesare, pentru ca să se cunoască ce fel de instruiți au ei și nu doar informația de la stat în care ei sunt descriși doar ca intervievatori”¹²⁵.

În multe din cazuri în cadrul procesului penal în care participă avocați ai copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, „intervievatorii nu sunt certificați și de multe ori ei nici nu anexează la materialele dosarului actele care ar certifica calitatea lor de intervievator, aceasta servește ca temei legal pentru reprezentantul bănuțului, învinutului, inculpatului, să solicite nulitatea probelor din moment ce ea nu s-a desfășurat”¹²⁶.

Chiar și profesioniștii care participă în calitate de intervievatori au evidențiat faptul că „inițial au început activitatea în calitate de intervievator în procesul de audiere a copiilor”¹²⁷, iar instruiți au fost ulterior în cadrul seminarelor. „În practică, însă sunt necesare instruirile continue, ca persoanele selectate în această listă a intervievatorilor să întrunească cerințele care urmează a fi stabilite”. Altfel există situații „în care eșuează audierea în condiții speciale a copiilor, sau dimpotrivă întrebările sunt necorespunzător formulate, neconsecutiv, deoarece intervievatorii au un rol important în audierea copiilor în condiții speciale de a transmite acea întrebare care vine de la ceilalți participanți, în așa mod, ca copilul să înțeleagă ce este întrebat și să răspundă”¹²⁸.

De altă parte, sunt profesioniști care consideră că „nu atât instruirile sunt foarte necesare cât supervizarea și mentoratul din partea intervievatorilor care au experiență”. Deseori specialiștii din „SAP-uri sunt multifuncționali, ceea ce nu este corect și poate undeva calitatea serviciilor este mai scăzută. Pentru o eficiență a activității intervievatorilor sunt necesare schimbări de experiență, instruiți permanente, certificarea intervievatorilor oficiali, din rîndul specialiștilor SAP-ului raional. Instruirea este importantă, însă experiența practică este esențială”¹²⁹.

Astfel, deși instruirile au un rol de bază în activitatea intervievatorilor, la moment fluctuațiile de personal au un impact negativ asupra procesului de instruire a intervievatorilor, deoarece este complicat să fie instruite permanent persoanele care se angajează în cadrul SAP-urilor raionale. Deși psihologii din SAP-urile raionale „au fost și ei instruiți pentru audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor ca să cunoască care sunt principiile de audiere, cum să acționeze în procesul de interacțiune cu copilul, prezentarea copilului în instanță, însă ei nu au fost informați că o să fie implicați direct în această procedura de audiere”¹³⁰.

¹²² D. Sîmboteanu, D. Teberneac, O. Șevcenco, I. Lupușor, Ghidul intervievatorului, „Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor”, Chișinău, 2016

¹²³ Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

¹²⁴ Interviu semi-structurat nr. 9, DGUP

¹²⁵ Interviu semi-structurat nr. 24, avocat

¹²⁶ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

¹²⁷ Interviu semi-structurat nr. 30, intervievator

¹²⁸ Interviu semi-structurat nr. 5, avocat

¹²⁹ Interviu semi-structurat nr. 27, procuror

¹³⁰ Interviu semi-structurat nr. 13, intervievator

Unii dintre profesioniștii intervievați au fost instruiți ultima dată „în noiembrie 2018, instruirea fiind structurată pe module (aproximativ 80 ore) de către CNPAC. Din punct de vedere al eficienței accentul trebuie plasat pe evaluarea complexă a copilului, mai ales pe studiile practice”¹³¹.

În contextul planului Grupului de lucru inter-instituțional pentru realizarea acțiunilor în domeniul justiției juvenile prevăzute de Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, în parteneriat cu Ministerul Justiției și cu Centrul pentru Dezvoltare Socială MOVISIE, cu susținerea Reprezentanței UNICEF în Republica Moldova și a Fundației OAK, a fost implemențat proiectul „**Intervievarea structurată a copiilor victime și martori din Moldova**”. Acesta a avut ca scop promovarea bunelor practici, contribuind, astfel, în mod semnificativ, la aplicarea unor standarde de calitate înaltă în abordarea cazurilor penale în care sunt implicați copii în calitate de victime sau martori ai violenței, abuzului și exploatarei¹³².

„Ideal ar fi ca intervievatorul să aibă o certificare, acreditare la nivel de instituții publice, deoarece audierile le înfăptuiesc așa cum le înțeleg ei, în limita instruirilor la care au participat”¹³³. De asemenea, s-a stabilit că unii profesioniști activează și participă în calitate de intervievator în procesele penale de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, doar cu instruirea la care au participat, însă fără a avea o certificare a acestei activități.

În contextul competențelor profesionale și instruirilor intervievatorilor, procuratura a emis o circulară „din 28 februarie 2017 nr. 25-13d/17-82, conform căreia la audierea copiilor în condiții speciale, vor fi antrenați profesioniștii care au urmat un curs complex în domeniul audierii în condiții speciale a copilului victimă sau martor al infracțiunii”¹³⁴.

S-a stabilit că la moment nu există o certitudine privind cerințele necesare pentru desfășurarea instruirilor corespunzătoare pentru a da dovadă de aptitudini și de a participa pe aceste cauze penale destul de sensibile.

„Pentru minori inculpați, Procuratura a solicitat participarea pedagogului de la grădiniță. De asemenea nu a fost anexat la dosar confirmarea că este pedagog, deoarece foarte rar instanța solicită confirmarea faptului că persoana are studii în pedagogie. A fost prezentată confirmarea că este angajat la CNPAC și instanța a solicitat prezentarea diplomei de studii”¹³⁵. Deși art. 110¹ CPP, alin.(4) prevede expres că în caz de necesitate, intervievatorul își rezervă dreptul de a reformula întrebările dacă acestea au fost formulate într-un mod care poate trauma martorul minor, însă fără a schimba esența lor „este destul de dificil de a identifica un intervievator cu calități profesionale, fiind un psiholog profesionist, pentru că ei de obicei participă în procesul penal îndeplinindu-și datoria, însă nu se observă o dedicație și copii simt”. În consecință, în anumite situații „copilul povestește mai mult unui ofițer de urmărire penală decât unui pedagog”¹³⁶.

Cu referire la competențele intervievatorilor, „este necesar ca intervievatorii să fie instruiți, de exemplu un caz din practică în care o fetița audiată în calitate de victimă a violului se afla la evidența ca copil în grup de risc la Direcția asistență socială, cu organele de poliție copilul nu a conlucrat, însă în raport cu intervievatorul copilul s-a deschis, fiind identificat contactul psihologic. În alte cazuri intervievatorul, până la audierea copilului intră în contact cu copilul, dar au fost și cazuri când prestația intervievatorului din cadrul SAP-ului raional a fost necalitativă”¹³⁷.

Profesioniștii din sistemul judiciar care interacționează cu minorii se confruntă cu lipsa specializării și a formării adecvate în ce privește lucrul cu copiii. Una din soluții ar fi participarea profesioniștilor din sistemul de drept la programe de formare privind modul în care trebuie să interacționeze cu copiii, iar intervievatorii, pedagogii, psihologii, asistenții sociali, să participe în cadrul programelor de formare în domeniul legislației privind drepturile copilului care ar îmbunătăți prestația lor.

¹³¹ Interviu semi-structurat nr. 21, intervievator

¹³² <https://www.inj.md/ro/intervievarea-copiilor-victime-sau-martori-ai-infrac%C5%A3iunilor>

¹³³ Interviu semi-structurat nr. 21, intervievator

¹³⁴ Interviu semi-structurat nr. 19, procuror

¹³⁵ Interviu semi-structurat nr. 5, avocat

¹³⁶ Interviu semi-structurat nr. 7, ofițer de urmărire penală

¹³⁷ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

Deși, art. 6 alin. (19¹) din CPP, stabilește că în calitate de intervievator sânt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, **special instruite** pentru această sarcină, în Ghidul metodologic nr 25/25 din 03 august 2015¹³⁸ stabilește că intervievator poate fi persoana cu studii juridice sau în psihologie, cu experiență în audierea copiilor victime/martori ai infracțiunii **și instruire asupra modului de comunicare cu minorii**. Dovadă a abilităților intervievatorului poate servi certificatul de participare la cursuri de instruire, inclusiv la INJ și/sau participarea la cel puțin trei proceduri de audiere a copiilor victime/martori ai infracțiunii.

Deși reglementările juridice prevăd necesitatea cursurilor de **instruire speciale** pentru intervievatori și formare profesională, acestea sunt desfășurate destul de sporadic și frecventate de către profesioniști în funcție de organizarea lor de către organizațiile neguvernamentale specializate pe protecția drepturilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.

Rezultă că practicile de audiere a copiilor în condiții speciale depind în mare măsură, de competențele profesionale individuale ale intervievatorilor, în funcție de instruirea și formarea profesională la care a participat fiecare intervievator și variază în funcție de la o unitate administrativ-teritorială la alta.

În concluzie, intervievatorii care lucrează cu copii trebuie să dispună de formare profesională obligatorie și adecvată cu privire la drepturile copiilor, tehnici de comunicare, pregătirea copilului pentru audierea în condiții speciale și proceduri adaptate copilului, ținând cont de diferențele de vârstă și de circumstanțele personale.

Astfel, urmează să fie **instuționalizate instruirile speciale ale intervievatorilor cu extinderea numărului de programe privind formarea profesională și comunicarea cu copii**.

Acțiunile urmează a fi implementate prin crearea modulelor uniformizate de formare profesională la nivel național pentru intervievatori. Această măsură ar putea fi pusă în sarcina INJ, deoarece potrivit Legii privind Institutul Național al Justiției, INJ asigură formarea inițială și continuă a altor persoane care activează în sectorul justiției, în cazurile prevăzute de legislație (art. 2 alin. (1).

Reglementări clare privind instruirile, urmează să fie prevăzute în Regulamentul-cadru privind statutul juridic al intervievatorilor.

3.3.4. Remunerarea și monitorizarea calității muncii intervievatorului

Una din problemele majore identificate la moment a intervievatorului care participă în cadrul procesului de audiere a copiilor în condiții speciale este lipsa completă a remunerării pentru aceste acțiuni.

Nu există nici un mecanism de remunerare a intervievatorilor. Unanim intervievatorii au menționat că activitatea lor este bazată pe voluntariat. Pentru a fi soluționată acoperirea la nivel național cu intervievatori au fost antrenați specialiștii din cadrul SAP-urilor raionale, în calitate de intervievatori. Ei nu sunt remunerați pentru aceste activități, deoarece în fișele de post nu au fost prevăzută o asemenea obligațiune funcțională.

Totodată, menționez că intervievatorii care activează în cadrul CNPAC, de asemenea nu beneficiază de o remunerare oficială, sunt remunerați doar din sursele ONG-ului și a donatorilor străini.

Excepție de la această regulă este, de exemplu, în raionul Cahul, unde cu acordul Direcției raionale de învățământ, de către conducerea SAP-ului raional a fost modificată fișa de post a specialistului care participă în procesul de audiere în condiții speciale. Motivul care a stat la baza acestei acțiuni a fost că *„din cauza remunerării insuficiente există o fluctuație a specialiștilor, după ce sunt instruiți, mulți specialiștii demisionează”*¹³⁹. Un alt motiv a fost și

¹³⁸ Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime sau martori ai infracțiunilor" aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015

¹³⁹ Interviu semi-structurat nr. 22, oficiul Ombudsmanul pentru drepturile copilului

faptul că la angajarea unui nou specialist, de asemenea există riscul ca să refuze îndeplinirea acestei acțiuni care nu este stipulată în obligațiunile de muncă ale specialistului.

Totodată, menționăm că, deși s-a inclus această obligație funcțională, oricum specialistul care participă în calitate de intervievator nu este remunerat suplimentar pentru aceste acțiuni în care el participă la cererea instituțiilor abilitate.

Se recomandă remunerarea intervievatorilor după modelul avocaților garantați de către stat, prin intermediul Ministerului Finanțelor cu remunerarea de la Bugetul de Stat, avînd cont separat, dar metodologic subordonîndu-se Ministerului Justiției.

Remunerarea intervievatorilor este o chestiune fără soluționare la moment, în acest sens, *„avocații garantați de către stat beneficiază de remunerare, dar intervievatorii nu sunt remunerați și respectiv depinde foarte mult doar de responsabilitatea și implicarea persoanei în procesul de audiere în condiții speciale”*¹⁴⁰.

Specialiștii, deși cunosc că nu există nici un mecanism de remunerare a intervievatorului, de fiecare dată acceptă să participe în procesul de audiere a copiilor în condiții speciale. Una din soluții asupra remunerării intervievatorilor *„ar fi de asemenea crearea unei unități de intervievator în cadrul Procuraturii, așa cum avem consultant remunerat, poate acel consultant ar putea să fie intervievator, dar să aibă studiile necesare”*¹⁴¹. Multiplele sesizări de către intervievatori către persoanele din cadrul instituțiilor publice privind necesitatea de a angaja un specialist în audiere pentru Poliție, Instanță de Judecată, Procuratură, de către reprezentanții acestor instituții s-a motivat cu faptul *„că nu este posibilă angajarea din cauza lipsei fondurilor financiare”*¹⁴².

Așadar, *„intervievatorul nu este remunerat, de aceea și nu există o conlucrare interinstituțională, deoarece nu sunt specializați specialiștii în calitate de intervievatori, dar au și alte atribuții funcționale pe care urmează să le execute în procesul de muncă. Este necesar să fie un specialist specializat în lucrul cu minorii și să fie din cadrul SAP-ului raional sau Direcția asistență socială, avînd abilitățile pentru a lucra cu copii”*¹⁴³.

În concluzie, asupra acțiunilor necesare pentru soluționarea problemei remunerației intervievatorilor pentru munca depusă în procesul de audiere a copiilor în condiții speciale, menționăm că **Ministerul Justiției, în calitate de autoritate care promovează politici, urmează să gestioneze lista intervievatorilor acreditați și certificați corespunzător, conform cerințelor care urmează a fi stabilite într-un Regulament-cadru privind statutul juridic al intervievatorilor la nivel național.**

Remunerare intervievatorilor, urmează să fie stabilită per acțiune cu o cuantificare a costurilor, avînd la bază un raport asupra acțiunilor la care a participat intervievatorul în cadrul procesului de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, fiind indicate: data, ora desfășurării a procesului de audiere în condiții speciale, participanții, etc.

Fiind un act al justiției și de îndeplinire a justiției, monitorizarea acțiunilor întreprinse de către intervievatori urmează să fie pusă în sarcina Ministerului Justiției.

¹⁴⁰ Interviu semi-structurat nr. 4, avocat

¹⁴¹ Interviu semi-structurat nr. 25, procuror

¹⁴² Interviu semi-structurat nr. 30, intervievator

¹⁴³ Interviu semi-structurat nr. 1, procuror

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor are drept scop obținerea declarațiilor prin evitarea traumatizării în cadrul unei justiții prietenoase copilului. Modalitatea de audiere specială a copiilor contribuie esențial la evitarea revictimizării copilului atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecare a cauzei penale.

Cu referire la procedurile legale prin prisma art. 110¹ CPP privind audierea copiilor în condiții speciale, evaluările și activitățile desfășurate în cadrul prezentului studiu au relevat următoarele:

- art. 110¹ alin. (1) CPP reglementează audierea în condiții speciale a **copiilor de până la 14 ani**, deși în conformitate cu cadrul legal internațional copil este considerat orice ființă umană **sub vârsta de 18 ani** și un copil nu ar trebui împiedicat să fie audiat în condiții speciale doar din motive legate de vîrstă. Jurisprudența CtEDO a constatat o încălcare a art. 5 alin. (3) și a art. 3, avîndu-se în vedere vîrsta reclamantului (minorul de 15 ani fiind în imposibilitate de a participa la proces și neacordarea asistenței juridice necesare acestuia în cauza Gûveç vs. Turcia) și a adoptat definiția copilului prevăzută în CDC fiind acceptat criteriul vîrstei mai mici de 18 ani;
- art. 110¹ alin. (1) CPP prevede **trei categorii de infracțiuni** pentru care profesioniștii aplică audierea copiilor victime sau martori în condiții speciale (**infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie**), în pofida faptului că cadrul juridic internațional în materie de drepturi ale copiilor stabilește **protecția copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual**, de exemplu: exploatarea economică, oricare formă de exploatare sexuală și de violență sexuală, tortură, pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante; de asemenea se impune prevenirea răpirii, vânzării și traficului de copii în orice scop și sub orice formă. Toate aceste forme de violență împotriva copiilor, oricît de ușoare ar fi, sunt inacceptabile și condamnable;
- art. 110¹ CPP, stabilește că, întru **evitarea victimizării secundare** a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor audierea în condiții speciale a acestora trebuie să fie efectuată în **termene restrînse**, audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil, precum și evitarea confruntării copilului cu bănuitul sau inculpatul. Sintagma „**termene restrînse**” este abordată diferit în cadrul acțiunilor de urmărire penală și examinare în instanța de judecată, ori cadrul juridic al CoE stabilește faptul că în toate procedurile care vizează copii ar trebui să se aplice principiul urgenței cu scopul de a furniza un răspuns rapid și de a proteja interesul superior al copilului, respectându-se în același timp statul de drept, precum și Jurisprudența CtEDO a statuat că în unele cazuri examinate cu copii, procedura a fost marcată de perioade mai lungi de inactivitate totală a autorităților, ori Curtea consideră că acestea nu concordă cu cerința procedurală de promptitudine;
- **profesioniștii implicați** în cadrul audierii în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor nu sunt întotdeauna **calificați** anume pentru sarcina dată sau nu dau dovadă de o **pregătire corespunzătoare** privind necesitățile copiilor victime, prestația lor fiind ca și în cazul adulților victime în cadrul procesului penal, deoarece aceștia nu participă **periodic la instruiți și evaluări**;
- cu toate că art. 110¹ CPP alin. (1) al RM prevede că audierea martorului minor se efectuează de către judecătorul de instrucție prin intermediul unui **interviewator**, în calitate de **specialist**, nu este prevăzută procedura de desemnare a interviewatorilor în cadrul proceselor de audiere a copiilor în condiții speciale, și lipsește o reglementare normativă a statutului juridic al interviewatorului privind pregătirea profesională, evaluarea, acreditarea și atestarea acestuia. De asemenea, nu este reglementat modul de activitate precum și mecanismul de remunerare a muncii interviewatorului. Cadrul juridic național nu prevede nici

un mecanism de monitorizare a muncii intervievatorilor, ceea ce conduce la riscuri privind suportul metodologic și juridic a copiilor cu statut de victime sau martori ai infracțiunilor;

- deși există **camere de audiere**, în marea majoritate în cadrul instituțiilor publice din țară, doar un număr limitat sunt amenajate și echipate corespunzător în spiritul justiției prietenoase pentru copii pentru ca audierea copilului să aibă loc într-o atmosferă prietenoasă pentru evitarea la maxim a revictimizării copiilor. Organele de urmărire penală (cu excepția Procuraturii) nu au elaborate și aprobate norme privind modul de transportare și asigurare a cheltuielilor aferente pentru audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor la locul camerelor de audiere;
- copiii se confruntă cu limitări privind apărarea drepturilor sale, deoarece copiii nu sunt eligibili să beneficieze direct de **asistența juridică garantată de către stat** (aceasta este pusă la dispoziție printr-o solicitare a reprezentantului legal) Cu toate că copiii pot beneficia de asistență juridică gratuită de către stat dacă sunt eligibili, prin intermediul reprezentantului legal există însă cazuri când interesul superior al copilului nu coincide cu interesele reprezentanților legali.

Recomandări:

1. Legiuitorul să opereze următoarele modificări în art. 110¹ CPP:

Nr.	Prevederile legislației în vigoare	Propuneri de modificare a legislației
1.	Art. 110 ¹ alin. (1): audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie , precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin. (5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse.	Pe plan legislativ se impune expunerea alin. (1) art. 110 ¹ CPP, în următoarea redacție: „audierea martorului minor în vârstă de până la 18 ani în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, tortură sau tratament inuman ori degradant; în cazul tentativei de suicid; victimă sau martor al infracțiunii, comise cu deosebită cruzime; scoatere ilegală din țară sau răpire de către rudele apropiate , precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin. (5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse”.
2.	art. 110 ¹ alin. (8), CPP: dacă bănuitul sau învinuitul dorește să-i adreseze întrebări martorului minor, în baza unei cereri motivate este organizată o audiere suplimentară în condițiile prezentului articol. Audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil.	art. 110 ¹ alin (8), CPP în următoarea redacție: „dacă bănuitul sau învinuitul dorește să-i adreseze întrebări martorului minor, în baza unei cereri motivate este organizată o audiere suplimentară în condițiile prezentului articol. Audierea suplimentară sau repetată să aibă loc în aceleași condiții ca audierea primară cu prezența tuturor participanților ”. Audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil.

3.	Potrivit art. 110 ¹ , alin. (1) CPP...audierea minorului se va efectua în termene restrânse .	Deși art. 20 din CPP prevede ca criteriu de examinare - <i>minorii victime de până la 18 ani, în termen rezonabil atât în faza de urmărire penală cât și judecare a cauzei penale</i> , oricum considerăm necesar ca legiuitorul să reglementeze un termen determinat și cert de audiere a copilului victimă, în condițiile speciale prevăzute în art. 110 ¹ , alin. (1) CPP, pentru a nu tergiversa procesul de audiere a minorilor în condiții speciale.
----	---	---

2. Elaborarea normelor metodologice în Manualul operațional prevăzut în HG nr.708/2019, într-un limbaj accesibil pentru actorii implicați în procesul de audiere a copiilor în condiții speciale (polițiști de sector, ofițeri de urmărire penală, asistenți sociali, interviuatori, psihologi, pedagogi) privind audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor.
3. Elaborarea ghidurilor, protocoalelor pentru fiecare etapă a procesului de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (documente tipizate) în scopul facilitării acțiunilor care urmează a fi întreprinse prompt și în termen restrâns la fața locului. Ghidurile și protocoalele urmează să asigure toți specialiștii implicați în toate procedurile judiciare cu norme și orientări clare, adaptate copilului, privind modalitatea de audiere a acestuia. Acestea trebuie să prevadă proceduri de coordonare între diferiții actori în vederea armonizării audierilor în condiții speciale a copiilor victime sau martori.
4. Revizuirea criteriilor de repartizare a dosarelor penale în PIGD în care figurează copii minori, cu atribuirea criteriului privind copil victimă sau martor al infracțiunii.
5. Specializarea de facto a profesioniștilor care interacționează cu copii (ofițeri de urmărire penală, procurori, avocați, judecători etc.) în sistemul de justiție penală.
6. Instruirea complexă a profesioniștilor atât prin prisma drepturilor copiilor cât și a modalităților de interacțiune cu copiii victime și martori ai infracțiunilor.
7. Pentru ca statul să asigure o justiție prietenoasă copilului, adecvată vârstei și necesităților sale, urmează să fie întreprinse măsuri de instruire a profesioniștilor din sistemul judiciar care interacționează cu copiii, în scopul prestării serviciilor calitative cu respectarea garanțiilor și drepturilor copilului, având o abordare complexă și atentă față de copiii ca de exemplu:
 - instruirea continuă a profesioniștilor, prin intermediul INJ din Republica Moldova, care să includă un modul separat privind audierea copiilor victime și martori ai infracțiunilor;
 - un program național de instruire a ofițerilor de poliție, procurorilor, interviuatorilor, judecătorilor care interacționează cu copiii. Programul să aibă la bază teoria și activitatea practică care să se desfășoare în Centrele specializate instituite pentru audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor;
 - instituirea în cadrul Academiei de Poliție, a unui curs privind copii victime sau martori ai infracțiunilor;
 - program de instruire pe cauzele de violență asupra copiilor și dezvoltarea abilităților de comunicare în raport cu copii, a absolvenților instituțiilor superioare de învățământ cu specializarea drept, care urmează să se angajeze în calitate de ofițeri de urmărire penală.

8. Consolidarea cooperării interdisciplinare dintre instituțiile statului în vederea simplificării procedurilor și a proceselor de luare a deciziilor cu privire la copiii victime sau martori ai infracțiunilor. Instituirea acordurilor sau a protocoalelor oficiale cu scopul de a încuraja cooperarea profesională dintre instituții.
9. Elaborarea și aprobarea Regulamentului-cadru privind activitatea intervievatorilor, cu reglementări clare privind: statutul juridic, procedura de desemnare, acreditare, certificare, licențiere și atestare a intervievatorilor și metodologia privind remunerarea.
10. Instituirea în cadrul INJ a unui curs specializat obligatoriu pentru instruirea și acreditarea intervievatorilor.
11. Îmbunătățirea condițiilor de audiere cu racordarea la standardele minime de calitate aprobate privind camerele de audiere în condiții speciale.
12. Elaborarea și aprobarea normelor privind modul de transportare și asigurare a cheltuielilor aferente pentru organele de urmărire penală în scopul audierii copiilor victime sau martori ai infracțiunilor la locul camerelor de audiere care urmează a fi prevăzute în Manualul operațional potrivit HG nr.708/2019.
13. Utilizarea exclusivă a spațiilor amenajate în mod prietenos copilului în acțiunile procesuale cu participarea victimei și martorului minor în instituțiile unde aceste spații au fost create.
14. Modificarea Legii privind asistența juridică garantată de către stat cu includerea obligatorie a asigurării serviciilor de asistență garantată copiilor victime sau martori, indiferent dacă există solicitarea din partea reprezentantului legal.
15. Includerea în cadrul programelor școlare și academice (asistență socială, drept, psihologie, pedagogie etc.) a orelor privind drepturile copiilor, în special copii victime sau martori ai infracțiunilor.

BIBLIOGRAFIE

Acte internaționale:

1. Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, adoptată de adunarea Generală ONU la 20 noiembrie 1989
2. ONU, Comitetul pentru Drepturile Copilului (2003), Comentariul general nr. 5, privind măsurile generale de implementare a CDC, CRC/GC/2003/5, 27 noiembrie 2003
3. ONU, Comitetul pentru drepturile copilului (2009), Comentariul general nr. 12 privind dreptul copilului de a fi ascultat, CRC/C/GC/12, 1 iulie 2009
4. ONU, Comitetul pentru Drepturile Copilului (2011), Comentariul general nr. 13 privind dreptul copilului la protejarea împotriva tuturor formelor de violență, CRC/C/GC/13, 18 aprilie 2011
5. Ghidul Națiunilor Unite pentru Justiție în probleme cu participarea Copiilor Victime și Martori ai Infracțiunilor adoptat de Consiliul Economic și Social al O.N.U. prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005.
6. Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile - "Regulile de la Beijing" (adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985)
7. Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului prin Observații finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova Adoptat de către Comitet la sesiunea nr. 76 (11 – 29 septembrie 2017)
8. Convenția Europeană privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului adoptată la Roma la 04.11.1950, semnată de RM la 13 iulie 1995, fiind ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24 iulie 1999
9. Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual (Convenția de la Lanzarote), adoptată la 25 octombrie 2007, ratificată de Parlamentul RM prin Legea nr. 263 din 19.12.2011
10. Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), Orientări privind justiția în interesul copilului, 17 noiembrie 2010
11. Consiliul Europei, Convenția privind lupta împotriva traficului de ființe umane, STCE nr. 197, 15 mai 2005
12. Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012 privind stabilirea unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, JO L 315/55, 2012
13. Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI

Acte naționale:

14. Codul de procedură penală al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr.122/2003
15. Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03 august 2015
16. Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului
17. Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului
18. Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat
19. Legea nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane
20. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți
21. Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Justiției, aprobat prin HG nr. 698 din 30.08.2017
22. Legea nr. 947 din 19.07.1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii

23. Regulamentul Procuraturii aprobat prin Ordinul nr. 24/28 din 24.09.2016
24. Codul Educației nr.152 din 17.07.2014
25. Hotărârea Guvernului nr. 732 din 16.09.2013 cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică
26. Hotărârea Guvernului nr. 283 din 24.04.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne
27. Legea nr. 164 din 31.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului

Literatură de specialitate (studii, rapoarte, cercetări):

28. Raportul pe anul 2018 privind implementarea Planului Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018
29. Raportul privind activitatea Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru anul 2018, Chișinău
30. Raportul anual 2016-2017 al CNPAC, (<http://cnpac.org.md/rom/rapoarte-anuale>)
31. Raportul anual 2018 al CNPAC, (<http://cnpac.org.md/rom/rapoarte-anuale>)
32. Nota informativă cu privire la delincvența juvenilă și activitatea pe domeniul siguranței copiilor pe parcursul a 12 luni ale anului 2018
33. D. Sîmboteanu, D. Cheianu, O. Șevcenco, V. Adăscăliță, D. Țeberneac, I. Lupușor, "Copiii victime ale infracțiunilor și procedurilor legale: cazul Republicii Moldova", Chișinău, 2013
34. S. Rusanovschi, "Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova", Chișinău, 2014
35. I. Dolea, V. Zaharia, V. Rotaru, "Raport de monitorizare a ședințelor de judecată cu implicarea minorilor (judecătoriile Căușeni, Leova, Orhei, Ungheni și mun. Bălți)", Chișinău, 2014
36. V. Puică, "Justiția juvenilă îndrumar pentru judecători și procurori", Chișinău, 2014
37. V. Rusu, A. Țurcan, "Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor victime și martori în procesul penal", Chișinău, 2015
38. A. Țurcanu, "Ghid practic pentru evaluare psihologica și audierea copilului aflat în contact cu sistemul de justiție", Chișinău, 2015
39. "Manual de drept european privind drepturile copilului", Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015.
40. D. Sîmboteanu, D. Țeberneac, O. Șevcenco, I. Lupușor, Ghidul intervievatorului, "Audierea în spații special amenajate a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor", Chișinău, 2016
41. I. Dolea, A. Țurcanu, "Manualul de proceduri pentru specialiștii în protecția copiilor care participă în calitate de reprezentanți legali pe cauzele penale cu implicarea copiilor", Chișinău, 2016, IRP, UNICEF
42. E. Moraru, R. Ionichi, E. Petruți, "Atitudinile, cunoștințele și practicile specialiștilor cu referire la aplicarea procedurilor prietenoase în investigarea cazurilor cu implicarea copiilor sub 14 ani, victime/martori ai infracțiunilor", raport de cercetare, 2016
43. E. Veveriță, "Studiu privind evaluarea cadrului financiar-normativ ce reglementează prestarea serviciilor pentru copii victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului", 2016
44. V. Mihailov, "Parcursul unui copil prin sistemul de justiție penală în Republica Moldova", Chișinău, 2017
45. V. Badea, B.N. Trandafir, "Ghid metodologic privind audierea minorilor victime ale violenței", București, 2017
46. I. Dolea, V. Zaharia, "Jurisprudența CtEDO și interesele copilului", Institutul de Reforme Penale

Resurse web:

47. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ROM.pdf
48. <http://amicel.cnpac.org.md/pentru-profesionisti/standarde-universale-in-domeniul-protectiei-copilor-victime-ale-infractiunilor>
49. www.procuratura.md/.../1515_Studiu_implicarea%20copiilor%20in%20procesul%20pe
50. <https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/documents/2005/resolution-2005-20.pdf>
51. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN
52. <http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport2017redfinal>
53. http://politia.md/sites/default/files/delincventa_juvenila_12_luni_2018_sait.pdf
54. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly-justice-childrens-perspective_en.pdf
55. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_ro.pdf
56. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_ro_0.pdf
57. <https://statistica.cnaigs.md/>
58. <https://cnaigs.md/ro/rapoarte-de-activitate>
59. http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistic%20sociala_12%20JUS_JUS_JUS010/JUS010900.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

CHESTIONAR PENTRU PROCURORI/JUDECĂTORI:

Data _____ Localitatea unde activează _____

Instituția în cadrul căreia activează _____

Bună ziua, mă numesc Sergiu Rotaru și sunt consultant individual angajat de UNICEF Moldova pentru efectuarea "Studiului privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova". Solicitarea efectuării studiului a venit de la Ministerul Justiției în vederea implementării acțiunii "Asigurarea audierii în condiții speciale a copiilor victime ale infracțiunilor" în conformitate cu Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018. Cu permisiunea Dvs., aș dori să înregistrez această conversație în format audio. Înregistrarea va fi transcrisă într-o versiune text depersonalizată și va fi analizată împreună cu celelalte interviuri colectate pentru acest studiu. Vă garantăm că toate răspunsurile sunt anonime și datele personale ale Dvs., nu vor fi divulgate terțelor părți. Completarea acestui chestionar va dura în mediu 30 de minute. Studiul urmează să evalueze: cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția prietenoasă copiilor, practica aplicării prevederilor legale precum și implicațiile financiare ale procesului de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor. Atunci când răspundeți la întrebări, vă rugăm să vă bazați pe propriile cunoștințe și experiențe despre cum se aplică și respectă în practică art. 110¹ CPP.

Vă mulțumim!

Definiție: Când vorbim despre audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (*infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer*), prevăzute de articolul art.110¹ Cod de Procedură Penală (CPP), ne referim la audierea copiilor de către judecătorul de instrucție, în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator, care este o persoană instruită pentru comunicare eficientă cu copii și pentru a-i proteja de riscul revictimizării.

1. În practica Dvs., ați avut multiple cazuri de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor? Dacă DA, atunci câte cazuri? Se colectează date statistice privind numărul audierilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor? Dacă da, la ce sunt folosite datele colectate?
2. Cum sunt distribuite cauzele cu implicarea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor? Există procurori/judecători specializați? Ce ar trebui schimbat sau îmbunătățit?
3. De regulă, cine participă la audierea în condiții speciale? În afară de persoanele expres prevăzute de art. 110¹ CPP, se admite participarea și a altor persoane, de ex. inculpatul?
4. De obicei unde sunt audiați copii din raionul unde activați? Unde credeți ca e locul camerei de audiere: în incinta judecătoriei, procuraturii sau într-o clădire separată astfel încât copilul să nu interacționeze cu instituțiile publice?
5. În cazul utilizării camerei de audiere din altă localitate, cum are loc deplasarea participanților? Cine suportă cheltuielile de transport? Ce ar trebui schimbat în acest proces?
6. Cu referință la prevederile art. 110¹ al CPP, cine audiază copiii victime sau martori ai infracțiunilor? Care este procedura de desemnare a „intervievatorului”?

7. Persoana care audiază copiii (interviewatorul) dispune de competențele și cunoștințele necesare?
8. Cum influențează numărul de audieri asupra calității prestației interviewatorului? Există vreun mecanism de remunerare a interviewatorului/specialistului care participă la audierea în condiții speciale a copiilor victime? Dacă DA, care? Dacă NU, care credeți că ar fi soluția?
9. Dvs. ați participat vreodată la instruiți specializate privind instrumentarea cauzelor cu implicarea copiilor victime sau martori? Ce credeți că lipsește în actualul sistem de instruire în acest domeniu?
10. Art. 110¹ CPP prevede următoarele categorii de infracțiuni în care se aplică audierea în condiții speciale: infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie. Considerați restrictivă această listă? De ce?
11. De regulă, ce categorii de copii sunt audiați? Există vreo limită de vârstă pentru copii care pot fi audiați? Dacă DA, cum rămâne cu copiii cu vârsta de 14-18 ani?
12. Cum se procedează atunci când audierea primară a copilului victimă sau martor a eșuat sau înregistrarea e de proastă calitate? Ați avut cazuri de audieri repetate? Cât de des? Cine efectuează audierea repetată? Credeți ca sunt necesare anumite modificări legislative în acest sens?
13. Cum apreciați calitatea asistenței juridice acordate? Dar a psihologului/pedagogului? Care sunt dificultățile în asigurarea participării psihologului/pedagogului? Care ar fi soluția?
14. În opinia Dvs., cum pot fi îmbunătățite procedurile de judecare/examinare a cauzelor în care sunt audiați copii victime sau martori ai infracțiunilor? Care sunt neajunsurile la momentul de față?
15. Sunt necesare careva modificări în cadrul legal secundar pentru o mai mare claritate privind procedura de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?

Vă mulțumim pentru participare!

CHESTIONAR PENTRU OFIȚERI DE POLIȚIE:

Data _____ Localitatea unde activează _____

Subdiviziunea (Inspectoratului General de Poliție) _____

Bună ziua, mă numesc Sergiu Rotaru și sunt consultant individual angajat de UNICEF Moldova pentru efectuarea "Studiului privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova". Solicitarea efectuării studiului a venit de la Ministerul Justiției în vederea implementării acțiunii "Asigurarea audierii în condiții speciale a copiilor victime ale infracțiunilor" în conformitate cu Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018. Cu permisiunea Dvs., aș dori să înregistrez această conversație în format audio. Înregistrarea va fi transcrisă într-o versiune text depersonalizată și va fi analizată împreună cu celelalte interviuri colectate pentru acest studiu. Vă garantăm că toate răspunsurile sunt anonime și datele personale ale Dvs., nu vor fi divulgate terțelor părți. Completarea acestui chestionar va dura în mediu 25 de minute. Studiul urmează să evalueze: cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția prietenoasă copiilor, practica aplicării prevederilor legale precum și implicațiile financiare ale procesului de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor. Atunci când răspundeți la întrebări, vă rugăm să vă bazați pe propriile cunoștințe și experiențe despre cum se aplică și respectă în practică art. 110¹ CPP.

Vă mulțumim!

Definiție: Când vorbim despre audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (*infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer*), prevăzute de articolul art.110¹ Cod de Procedură Penală (CPP), ne referim la audierea copiilor de către judecătorul de instrucție, în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator, care este o persoană instruită pentru comunicare eficientă cu copii și pentru a-i proteja de riscul revictimizării.

1. În practica Dvs., ați avut multiple cazuri de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor? Dacă DA, atunci câte cazuri? Se colectează date statistice privind numărul audierilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor? Dacă da, la ce sunt folosite datele colectate?
2. În instituția Dvs., cine de obicei instrumentează cauzele cu implicarea copiilor victime sau martori? Solicită asta oare cunoștințe speciale, sau competențe avansate?
3. De regulă, cine participă la audierea în condiții speciale? În afară de persoanele expres prevăzute de art. 110¹ CPP, se admite participarea și a altor persoane, de ex. bănuitul, învinuitul, inculpatul?
4. De obicei unde sunt audiați copii din raionul unde activați? Unde credeți ca e locul camerei de audiere: în incinta judecătoriei, procuraturii, poliției sau într-o clădire separată astfel încât copilul să nu interacționeze cu instituțiile publice?
5. În cazul utilizării camerei de audiere din altă localitate, cum are loc deplasarea participanților? Cine suportă cheltuielile de transport? Ce ar trebui schimbat în acest proces?
6. Cu referință la prevederile art. 110¹ al CPP, cine audiază copiii victime sau martori ai infracțiunilor? Care este procedura de desemnare a „intervievatorului”?

7. Cine este responsabil de audierea în condiții speciale Dvs.? sau alte persoane?
8. Cine asigură prezentarea persoanelor participante la audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?
9. Cine asigură suportul tehnic al serverului și unde este stocată informația? Cine are acces la această informație?
10. Se refuză audierea în condiții speciale a copiilor care au împlinit vârsta de 14 ani și sunt victime a infracțiunilor și de ce?
11. Ce dificultăți întâmpinați la identificarea intervievatorului și organizarea activității audierii?
12. Persoana care audiază copiii (intervievatorul) dispune de competențele și cunoștințele necesare?
13. Cum influențează numărul de audieri asupra calității prestației intervievatorului? Există vreun mecanism de remunerare a intervievatorului/specialistului care participă la audierea în condiții speciale a copiilor victime? Dacă DA, care? Dacă NU, care credeți că ar fi soluția?
14. Dvs. ați participat vreodată la instruiri specializate privind instrumentarea cauzelor cu implicarea copiilor victime sau martori? Ce credeți că lipsește în actualul sistem de instruire în acest domeniu?
15. Cum se procedează atunci când audierea primară a copilului victimă sau martor a eșuat sau înregistrarea e de proastă calitate? Ați avut cazuri de audieri repetate? Cât de des? Cine efectuează audierea repetată? Credeți că sunt necesare anumite modificări legislative în acest sens?
16. Cum apreciați calitatea asistenței juridice acordate? Dar a psihologului/pedagogului? Care sunt dificultățile în asigurarea participării psihologului/pedagogului? Care ar fi soluția?
17. Sunt necesare careva modificări în cadrul legal secundar pentru o mai mare claritate privind procedura de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?

Vă mulțumim pentru participare!

CHESTIONAR PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE (Avocatul pentru drepturile copiilor,
Direcția pentru protecția drepturilor copilului):

Data _____ Localitatea unde activează _____

Instituția în cadrul căreia activează _____

Bună ziua, mă numesc Sergiu Rotaru și sunt consultant individual angajat de UNICEF Moldova pentru efectuarea "Studiului privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova". Solicitarea efectuării studiului a venit de la Ministerul Justiției în vederea implementării acțiunii "Asigurarea audierii în condiții speciale a copiilor victime ale infracțiunilor" în conformitate cu Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018. Cu permisiunea Dvs., aș dori să înregistrez această conversație în format audio. Înregistrarea va fi transcrisă într-o versiune text depersonalizată și va fi analizată împreună cu celelalte interviuri colectate pentru acest studiu. Vă garantăm că toate răspunsurile sunt anonime și datele personale ale Dvs., nu vor fi divulgate terțelor părți. Completarea acestui chestionar va dura în mediu 15 minute. Studiul urmează să evalueze: cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția prietenoasă copiilor, practica aplicării prevederilor legale precum și implicațiile financiare ale procesului de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor. Atunci când răspundeți la întrebări, vă rugăm să vă bazați pe propriile cunoștințe și experiențe despre cum se aplică și respectă în practică art. 110¹ CPP.

Vă mulțumim!

Definiție: Când vorbim despre audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (*infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer*), prevăzute de articolul art.110¹ Cod de Procedură Penală (CPP), ne referim la audierea copiilor de către judecătorul de instrucție, în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator, care este o persoană instruită pentru comunicare eficientă cu copii și pentru a-i proteja de riscul revictimizării.

1. Din practica Dvs., cunoașteți cazuri concrete de audiere a copiilor victime în condiții speciale în care au fost admise încălcări?
2. În activitatea Dvs. profesională ați semnalat încălcări de procedură privind audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori a infracțiunilor? Dacă da, care au fost natura încălcărilor?
3. Considerați că ar fi necesară îmbunătățirea serviciilor prestate de către specialiștii ce audiază copii victime sau martori ai infracțiunilor? Ce acțiuni considerați necesare de a fi întreprinse?
4. Cum apreciați prestația judecătorilor, polițiștilor, procurorilor și a profesioniștilor în procesul de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?
5. Credeți că există suficiente servicii sociale teritoriale pentru asistența copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?

6. Pentru o funcționalitate mai bună a procedurilor în cazul audierilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, cum vedeți îmbunătățirea cadrului legal și instituțional?

Vă mulțumim pentru participare!

CHESTIONAR PENTRU SPECIALIST

(psiholog, pedagog, psihopedagog, intervievator):

Data _____ Localitatea unde activează _____

Instituția în cadrul căreia activează _____

Bună ziua, mă numesc Sergiu Rotaru și sunt consultant individual angajat de UNICEF Moldova pentru efectuarea "Studiului privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova". Solicitarea efectuării studiului a venit de la Ministerul Justiției în vederea implementării acțiunii "Asigurarea audierii în condiții speciale a copiilor victime ale infracțiunilor" în conformitate cu Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018. Cu permisiunea Dvs., aș dori să înregistrez această conversație în format audio. Înregistrarea va fi transcrisă într-o versiune text depersonalizată și va fi analizată împreună cu celelalte interviuri colectate pentru acest studiu. Vă garantăm că toate răspunsurile sunt anonime și datele personale ale Dvs., nu vor fi divulgate terțelor părți. Completarea acestui chestionar va dura în mediu 30 de minute. Studiul urmează să evalueze: cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția prietenoasă copiilor, practica aplicării prevederilor legale precum și implicațiile financiare ale procesului de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor. Atunci când răspundeți la întrebări, vă rugăm să vă bazați pe propriile cunoștințe și experiențe despre cum se aplică și respectă în practică art. 110¹ CPP.

Vă mulțumim!

Definiție: Când vorbim despre audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (*infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer*), prevăzute de articolul art.110¹ Cod de Procedură Penală (CPP), ne referim la audierea copiilor de către judecătorul de instrucție, în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator, care este o persoană instruită pentru comunicare eficientă cu copii și pentru a-i proteja de riscul revictimizării.

1. În calitate de specialist, ați participat vreodată în procesul de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?
2. Cât de des sunteți solicitat pentru a participa în procesul de audiere în condiții speciale a copiilor victime?
3. Ați știut din timp că urmează să participați la audierea unui copil victimă sau martor ai infracțiunilor? Sau cu puțin timp înainte?
4. Aveți obligația funcțională, conform fișei postului dvs., de a participa în procesul de audiere a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?
5. De obicei unde sunt audiați copii? Unde credeți că e locul camerei de audiere: în incinta judecătorei, procuraturii sau într-o clădire separată astfel încât copilul să nu interacționeze cu instituțiile publice?
6. Dvs. ați participat vreodată la instruiți specializate privind instrumentarea cauzelor cu implicarea copiilor victime sau martori? Ce credeți că lipsește în actualul sistem de instruire în acest domeniu?
7. În opinia Dvs., considerați că ar fi necesară o îmbunătățire a serviciilor prestate de către specialiștii ce interviează copii victime sau martori?

8. Cum apreciați prestația judecătorilor, polițiștilor procurorilor și avocaților în procesul audierii în condiții speciale ale copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?
9. Cum influențează numărul de audieri asupra calității prestației intervievatorului? Există vreun mecanism de remunerare a intervievatorului/specialistului care participă la audierea în condiții speciale a copiilor victime? Dacă DA, care? Dacă NU, care credeți că ar fi soluția?

Vă mulțumim pentru participare!

CHESTIONAR PENTRU AVOCAT:

Data _____ Localitatea unde activează _____

Instituția în cadrul căreia ctivează _____

Bună ziua, mă numesc Sergiu Rotaru și sunt consultant individual angajat de UNICEF Moldova pentru efectuarea "Studiului privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova". Solicitarea efectuării studiului a venit de la Ministerul Justiției în vederea implementării acțiunii "Asigurarea audierii în condiții speciale a copiilor victime ale infracțiunilor" în conformitate cu Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018. Cu permisiunea Dvs., aş dori să înregistrez această conversație în format audio. Înregistrarea va fi transcrisă într-o versiune text depersonalizată și va fi analizată împreună cu celelalte interviuri colectate pentru acest studiu. Vă garantăm că toate răspunsurile sunt anonime și datele personale ale Dvs., nu vor fi divulgate terțelor părți. Completarea acestui chestionar va dura în mediu 30 de minute. Studiul urmează să evalueze: cadrul juridic internațional și național cu privire la justiția prietenoasă copiilor, practica aplicării prevederilor legale precum și implicațiile financiare ale procesului de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor. Atunci când răspundeți la întrebări, vă rugăm să vă bazați pe propriile cunoștințe și experiențe despre cum se aplică și respectă în practică art. 110¹ CPP.

Vă mulțumim!

Definiție: Când vorbim despre audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor (*infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer*), prevăzute de articolul art.110¹ Cod de Procedură Penală (CPP), ne referim la audierea copiilor de către judecătorul de instrucție, în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator, care este o persoană instruită pentru comunicare eficientă cu copii și pentru a-i proteja de riscul revictimizării.

1. În activitatea Dvs., aveți cauze penale în procedură în care sunt implicați copii victime sau martori ai infracțiunilor?
2. De regulă, cine participă la audierea în condiții speciale? În afară de persoanele expres prevăzute de art. 110¹ CPP, se admite participarea și a altor persoane, de ex. inculpatul?
3. De obicei unde erau audiați copii în dosarele în care ați participat? Unde credeți ca e locul camerei de audiere: în incinta judecătoriei, procuraturii sau într-o clădire separată astfel încât copilul să nu interacționeze cu instituțiile publice?
4. În cazul utilizării camerei de audiere din altă localitate, cum are loc deplasarea participanților? Cine suportă cheltuielile de transport? Ce ar trebui schimbat în acest proces?
5. Cu referință la prevederile art. 110¹ al CPP, cine audiază copiii victime sau martori ai infracțiunilor? Care este procedura de desemnare a „intervievatorului”?
6. Persoana care a audiat copiii (intervievatorul) dispunea de competențele si cunoștințele necesare?

7. În dosarele în care ați participat, audierea copilului victimă sau martor s-a realizat de către judecătorul de instrucție/procuror prin intermediul unui intervievator certificat sau altor specialiști?
8. Din practica Dvs., în cadrul dosarelor penale în care ați participat în calitate de avocat, au fost respectate procedurile legale de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor? Dacă nu, spuneți ce încălcări de procedură ați identificat în dosarele în care ați acordat asistență juridică?
9. Cum se procedează atunci când audierea primară a copilului victimă sau martor a eșuat sau înregistrarea e de proastă calitate? Ați avut cazuri de audieri repetate? Cît de des? Cine efectuează audierea repetată? Credeți că sunt necesare anumite modificări legislative în acest sens?
10. Cum considerați sunt suficienți avocați în țară pentru asigurarea accesului la avocat fiecărui copil victimă sau martor ai infracțiunii?
11. Este accesată ușor asistența juridică garantată de stat de către copiii victime sau martori ai infracțiunii? Este aceasta întotdeauna disponibilă pentru cei care au nevoie?
12. În ce măsură sunt monitorizați și evaluați avocații care acordă asistență juridică garantată de stat?
13. Dvs. ați participat vreodată la instruiți specializate privind instrumentarea cauzelor cu implicarea copiilor victime sau martori? Ce credeți că lipsește în actualul sistem de instruire în acest domeniu?
14. În opinia Dvs., cum pot fi îmbunătățite procedurilor de judecare/examinare a cauzelor? Care sunt neajunsurile la momentul de față?
15. Sunt necesare careva modificări în cadrul legal secundar pentru o mai mare claritate privind procedura de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?

Vă mulțumim pentru participare!